

UDSYN – VÆKST – BALANCE

RUSLAND

-EN VÆSENTLIG NABO

BRASIL IEN RUSLAND INDIEN KINA

Landbrug & Fødevarer

Introduktion	3
Fakta om Rusland	3
Politisk udvikling	5
Økonomisk udvikling	5
Den internationale økonomiske krise	7
Handel	8
Udenlandske direkte investeringer	8
WTO	10
Toldunionen	11
Forbrug og detailhandel	12
Russerne putter fortsat mere kød i indkøbsvognen	13
Fødevarepriserne stiger	14
Stort uudnyttet potentiale	15
Detailsektoren vokser kraftigt	15
Russerne ændrer indkøbsvaner	16
Polariserede forbrugerpræferencer	17
Landbrugs- og fødevareproduktion i Rusland	18
Strukturen i landbruget	18
Landbrugspolitik	19
Udviklingsplan	19
Ruslands handel med fødevarer	20
Dansk landbrugs- og agroindustrielle eksport til Rusland	21
Handel mellem Rusland og EU	22
Produktion, import og eksport af landbrugsvarer	23
<i>Korn</i>	23
<i>Kødproduktion</i>	24
<i>Oksekød</i>	25
<i>Fjerkræ</i>	25
<i>Svinekød</i>	26
<i>Mælk</i>	27
Behov og begrænsninger i Ruslands landbrug og fødevareindustri	29
Komplicerede forhold for jordejerskab	29
Befolkningen formindskes	29
Dårligt investeringsklima	30
Kreditfaciliteter	31
Tilpasning til markedsøkonomi	32
Infrastruktur	32
Afhængighed af gas- og oliesalg	32
Danske muligheder i Rusland	33
Lang tids samarbejde giver muligheder fremover	33
Dansk effektivitet er i høj kurs i Rusland	34
Store mængder af udyrket jord	34
Mål om selvforsyning udvider markedsmuligheder	34
Store muligheder i den russiske agroindustri	35
Veterinære forhold i relation til Rusland	36
Modernisering af detailsektoren	36
Branding kan give status og loyale forbrugere	36

Introduktion

Fakta om Rusland

Den russiske føderation, i daglig tale Rusland, er arealmæssigt verdens største land og breder sig over i alt ca. 17 mio. kvadratkilometer. Befolkningen tæller 141 millioner indbyggere, og tallet er faldende, da dødsraten i de senere år har været højere end den forholdsvis lave fødselsrate. På grund af klimaet har majoriteten af befolkningen bosat sig i det vestlige Rusland, hvor også landets hovedstad, Moskva, med ca. 10 millioner indbyggere, er placeret. Byen er også det politiske centrum, hvor parlamentet ligger. Rusland er inddelt i 89 regioner, som alle er repræsenteret i parlamentets to kamre. Landet er en føderal republik, som siden 2008 har været ledet af præsident Dmitrij Medvedev. Landets officielle sprog er russisk, selvom en lang række lokale sprog også tales. Befolkningen er overvejende russisk-ortodoks, men islam, protestantisme, jødedom og en lang række mindre religioner praktiseres ligeledes af minoriteter.

Rusland adskiller sig fra de øvrige BRIK-lande ved, at befolkningen generelt er ganske veluddannet. Godt 75 pct. af den yngre del af den russiske befolkning er indskrevet på en længere videregående uddannelse, hvilket er mere end en dobbelt så stor procentandel som nærmeste BRIK-konkurrent, Brasilien. Putin satte i sin præsidentperiode stor fokus på uddannelse igennem programmer, der skulle sikre gode rammer for skolerne, og i dag udgør den højtuddannede arbejdsstyrke for Rusland et aktiv, som skal være med til at sikre vækst i fremtiden.

Faktaboks

Angivne data er fra 2009, med mindre andet er angivet.

Geografi

Hovedstad	Moskva
Areal	16.995.800 km ² (Danmark: 43.080 km ²)

Politik

Politisk styreform	Demokrati i et føderalt system
Præsident	Dmitrij Medvedev (siden 2008)

Befolkning

Befolkningsstørrelse	141 mio. indbyggere (Danmark: 5,5 mio. indbyggere)
Årlig befolkningstilvækst	- 0,07 pct. (Danmark: 0,65 pct.)
Religion	Russisk-ortodokse (20 pct.), muslimer (15 pct.) samt forsk. mindretal. Store grupperinger er ikke troende
Sprog	Russisk samt en række minoritetssprog.
Valuta	Rubler (100 rubler = 18,7 kr. per 1/3/2011)
Urbaniseringsgrad	73 pct.

Økonomi

BNP	398 mia. US\$
	Landbrug: 4,7 pct.
	Industri: 32,8 pct.
	Service: 62,5 pct.
BNP per indbygger	2.805 US\$
Vækst i BNP	- 7,9 pct. (2008: 5,6 pct.)
Eksport	192 mia. US\$
Import	191 mia. US\$
Medlemskab af WTO	Nej. Optagelsesforhandlinger er stadigvæk i gang. Rusland forventes endeligt optaget inden 2012.
Inflation	11,6 pct.

Kilde: Udenrigsministeriet

Politisk udvikling

Siden 2000, hvor Putin blev valgt til præsident, har der i høj grad været fokus på at få stabiliseret den politiske og økonomiske scene i Rusland, hvilket også i høj grad er lykkedes. Rusland har gradvist men langsomt bevæget sig mod at blive et demokrati, der minder om de vestlige, selvom Putin i mange år har håndhævet det, man kalder et "suverænt demokrati", hvor præsidenten og oligarkiet indirekte besad magten. I dag er det dog Medvedev, der sidder i præsidentembedet, og han har i sin tid som præsident fortsat søgt at åbne den politiske scene. Bag sig har han, sammen med premierminister Putin og partiet Det Forenede Rusland et flertal med 315 pladser ud af 450 i det russiske parlament, Dumaen. Senest har Medvedev dog fremhævet behovet for skærpet konkurrence på den politiske scene for at kunne fremskaffe fornyet dynamik.

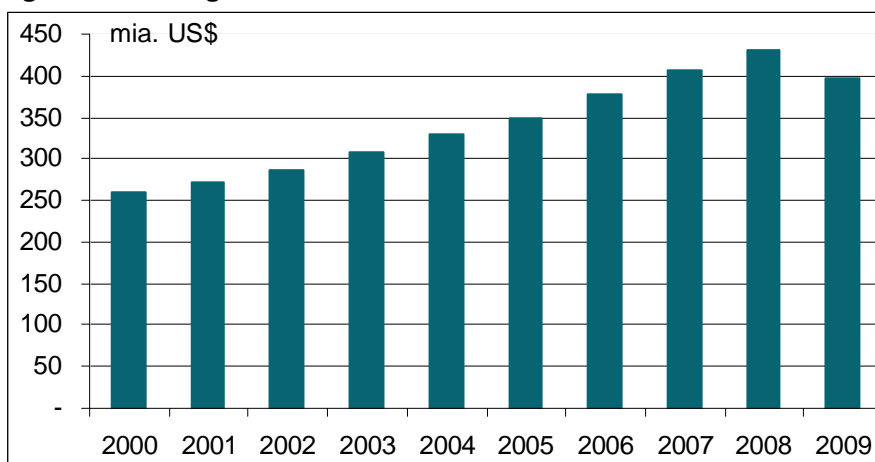
Medvedev står på mange punkter for en ny agenda i russisk politik. Først og fremmest et opgør med oligarkiet, som Putin tidligere har holdt hånden over. Han fremhæver gerne de 4 I'er, som han mener, skal bidrage til at få Rusland fri af deres importafhængighed: Infrastruktur, Institutioner, Innovation og Investeringer. Hermed understreger han også vigtigheden af Ruslands overgang fra faktordrevet økonomi til at blive et videnssamfund.

Udenrigspolitisk adskiller Medvedev sig også klart fra Putin ved at have intensiveret samarbejdet med blandt andet EU, USA og NATO. Generelt har den russiske befolkning altid været skeptisk overfor bindende samarbejder med den vestlige verden, da det har været opfattet som en trussel imod Rusland som selvstændig supermagt. Men Medvedev har vægtet international fremdrift og liberalisering højt. Højest sandsynligt for at kunne stå i en bredere alliance med de vestlige markeder overfor Kina i takt med, at det asiatiske land opnår større politisk og økonomisk indflydelse i global sammenhæng.

Økonomisk udvikling

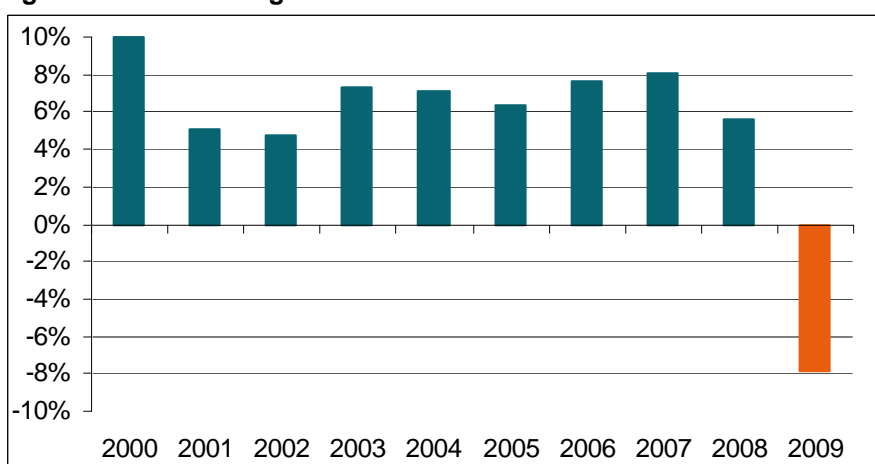
I løbet af det seneste årti er den økonomiske situation i Rusland vendt 180 grader. Den postsovjetiske krise i 1990'erne bød på negativ vækst, en stor udenlandsk gældsbyrde og massive underskud på de offentlige budgetter, da landet efter Sovjetunionens fald måtte opbygge en hel ny struktur og et helt nyt system som følge af, at den tidligere union nu var delt op i en række selvstændige lande. Ydermere ramtes Rusland i 1998 af en omfattende krise, da priserne på olie og gas pludseligt faldt og den russiske valuta, rublen, ligeledes kom under stærkt pres. Dette medførte i sidste ende en kraftig devaluering af valutaen, og Rusland blev reddet fra total statsbankerot af IMF og Verdensbanken, som faciliterede et lån på 22 mia. dollars. BNP faldt i 1998 med mere end 5 pct., og arbejdsløsheden nåede godt 13 pct., svarende til, at næsten 10 mio. arbejdsduelige russere gik uden arbejde.

Figur 1. Udviklingen i Ruslands BNP

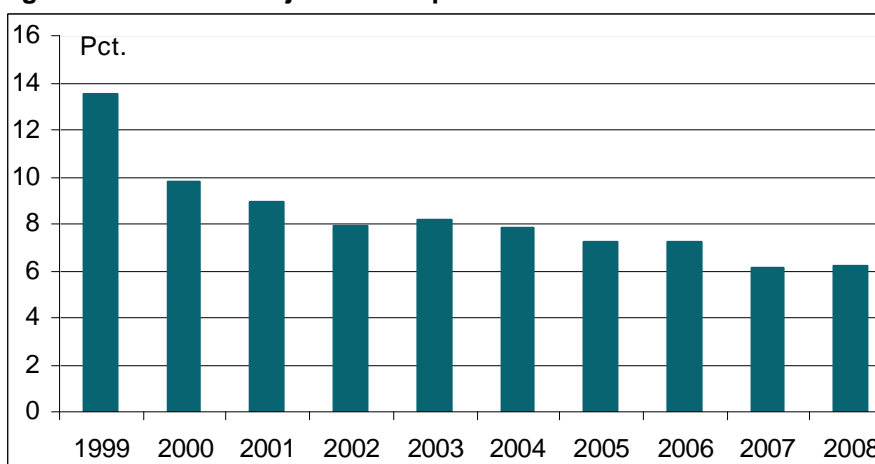
Kilde: Verdensbanken

Figur 2. Ruslands årlige vækst i BNP

Kilde: Verdensbanken

Figur 3. Ruslands arbejdsløshed i pct.

Kilde: Verdensbanken

Krisen bidrog på mange måder også til at sætte gang i væksten på det russiske marked. Den svage valuta var de følgende år med til at fremme eksporten og favorisere den indenlandske produktion. De seneste år – frem til finanskrisens indtræden i 2008 – har budt på en gennemsnitlig vækst på godt 6 pct. om året og en positiv handelsbalance. De faktorer, der især har bidraget til at få udviklingen på ret køl, har været den stigende gas- og olieeksport samtidigt med, at verdensmarkedspriserne på disse har væ-

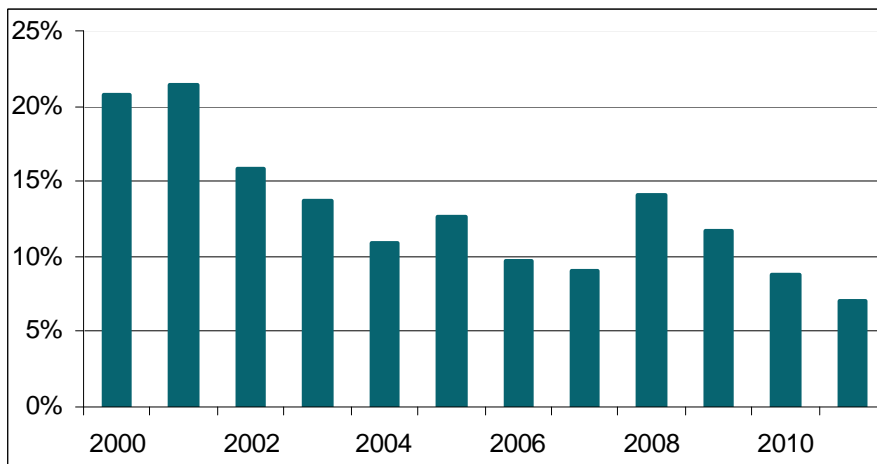
ret stigende. I løbet af Putins regeringstid fra 2000 til 2008 steg olieprisen fra 20 US\$ til 100 US\$ pr. tønde, hvilket har spillet en stor rolle for landets økonomiske fremgang.

Ressourcerigdommen er dog ikke uendelig, og der er behov for et nyt væksthfundament, så landet kan udbygge sin internationale konkurrencedygtighed. Udfordringen er at skulle gå fra at være mere end et naturligt ressourcestærkt eksportland til at blive et vidensamfund og samtidig opretholde de positive vækstrater og den udvikling og indkomstfremgang, som væksten har medført.

Den internationale økonomiske krise

Rusland blev hårdt ramt af finanskrisen. I perioden 1999 til 2007 buldrede landet frem med imponerende vækstrater – i 2007 var den på 8 pct. – men krisen fik blotlagt, at landets vækststrategi er utrolig sårbar i en global kontekst. Som udgangspunkt har Ruslands vækst været drevet af en enorm olieeksport, men da oliepriserne på verdensmarkederne i midten af 2008 begyndte at rasle ned, som følge af den økonomiske afmatning, kom handelsbalancen igen under pres.

Figur 4. Ruslands inflation

Kilde: Verdensbanken

De faldende olieindtægter var også én af årsagerne til, at investorerne under krisen begyndte at miste tilliden til det russiske marked. Aktiemarkederne faldt med 70 pct. i løbet af få måneder. Udenlandske investorer begyndte at sælge deres russiske aktiver, og nationalbankens valutareserver faldt i den korte periode fra maj til oktober 2008 fra 600 mia. US\$ til 450 mia. US\$. Desuden steg inflationen igen i 2008 til et tocifret tal på grund af den pressede valuta.

Værktøjet til at komme ud af denne krise skulle blive en kæmpe redningsplan – den største af alle G8-landenes – og den beløb sig til 13,75 pct. af BNP. Den kom til udtryk som indskydning af kapital til refinansiering af russiske bankers lån i udlandet, en generel stabilisering af bankernes kapitalgrundlag, samt opkøb af virksomhedsanparter.

Den russiske regering kæmper fortsat med et væsentligt budgetunderskud, hvorfor man nu har taget en strategi i brug, som også blev anvendt til at rejse kapital i 1990'erne – privatisering. Dengang frasolgte man statsejede virksomheder til meget lave priser, og privatiseringerne blev for Rusland et symbol på overgangen fra plan- til markedsøkonomi. Nu har den russiske regering iværksat en privatiseringsplan,

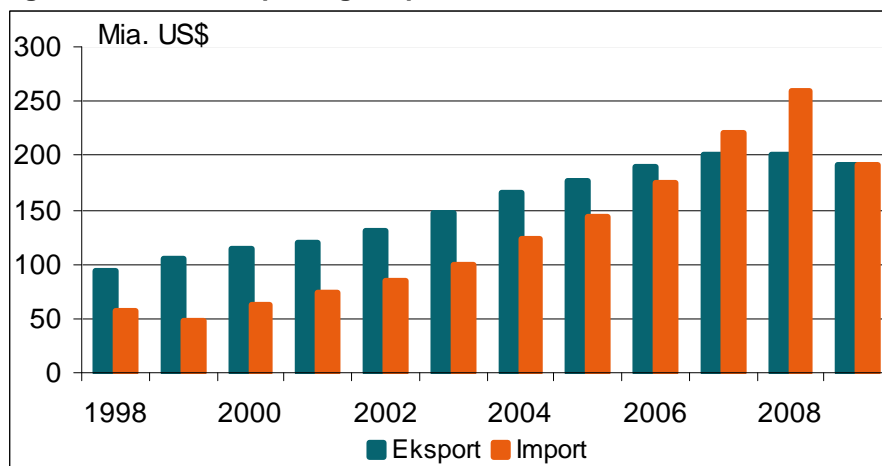
der skal sikre regeringen en årlig indtægt på 10 mia. US\$ i perioden 2011 til og med 2015. Det skal ikke blot dække statsbudgettets underskud men ligeledes være katalysator i en proces, der skal højne effektiviteten og øge landets konkurrencedygtighed. Reelt set mistede staten kun kontrol med et enkelt firma, United Grain Company, ud af i alt 12 store virksomheder, der betegnes som nøgleaktiver for den russiske regering. Det vurderes, at staten endnu ikke er klar til at opgive den fulde kontrol med virksomhederne, men at det muligvis kan blive en nødvendighed i fremtiden.

Vidste du at... privatiseringer i 1990'ernes Rusland skabte grundlaget for det russiske oligarki- et fåmandsvælde, hvor få mennesker besidder mange midler og meget indflydelse? Køberne af de statsejede aktiver i især energi- og mediesektorer overtog aktiverne for et relativt lille beløb, og i dag udgør de såkaldte oligarker Ruslands økonomiske elite.

Handel

Siden 1998 er Ruslands udenrigshandel steget voldsomt, og i perioden fra 1998 til 2009 mere end fordobledes eksporten. Som nævnt er Rusland afhængig af eksport af olie og gas, som står for mere end 75 pct. af den samlede eksport, og den har dermed haft stor betydning for Ruslands økonomiske udvikling. Importen er ligeledes gået frem, da efterspørgslen af udenlandske varer stiger i takt med, at velstanden stiger. I forbindelse med den finansielle krise sås dog et dyk i importen. Dette hænger sammen med, at rublen faldt i værdi, hvilket gjorde importvarer relativt dyrere. Til gengæld har det højst sandsynligt været en faktor, som spillede positivt ind på eksporten, hvis niveau blev nogenlunde opretholdt.

Figur 5. Ruslands import og eksport

Kilde: Verdensbanken

Vidste du at... Ruslands eksport til USA udgjorde 13 mia. US\$ mere end det beløb, de importerer for? Rusland eksporterer hovedsagligt råstoffer som olie, gas og kobber til USA, hvorimod de importerer maskiner samt stål, kemiske produkter og fødevarer.

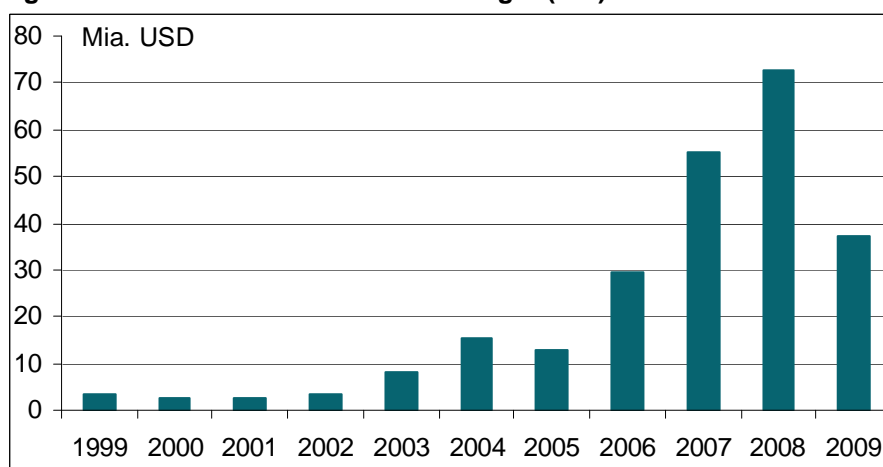
Udenlandske direkte investeringer

Selvom Rusland tidligere har haft problemer med valutaspekulation, har man endnu ikke lagt nogen restriktioner på kortsigtede porteføljeinvesteringer, men søger i stedet af skabe et mere langtidsholdbart

attraktivt investeringsklima for udenlandske investorer. Der er dog fortsat mange restriktioner, som pålægges udenlandske investorer – eksempelvis har udlændinge ikke ret til at købe jord kun byggegrunde.

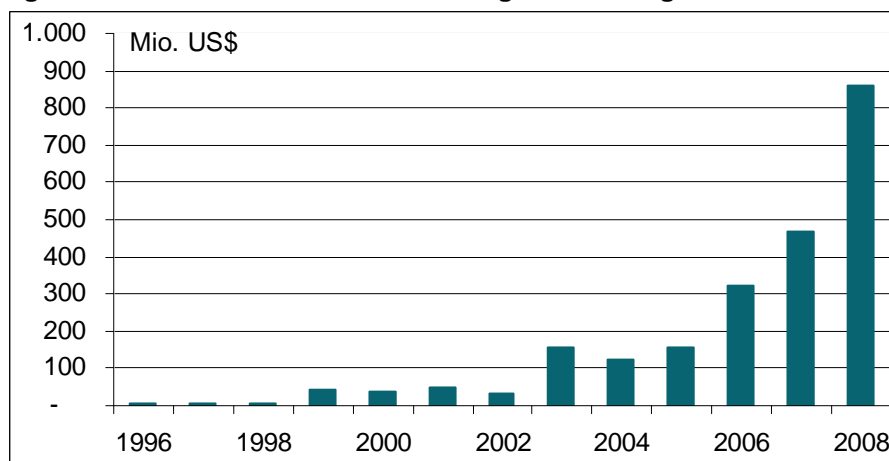
I takt med, at Ruslands økonomi bliver mere markedsdrevet, bliver landet dog alt andet lige også mere attraktivt for udenlandske investorer. Det store marked med fortsat høj indenlandsk vækst, samt adgang til naturressourcer og arbejdskraft, som er veluddannet, men arbejder på et lavt lønniveau, lokker især de udenlandske investorer. I perioden 2005 til 2008 accelererede værdien af de udenlandske direkte investeringer i Rusland – værdimæssigt voksede summen med 465 pct. – hvor en meget stor del var ”russiske” penge, der havde været opbevaret i lande som Cypren, Holland, Luxembourg og Storbritannien. Finanskrisen ramte dog Rusland hårdt, og i 2009 blev summen næsten halveret. Den russiske finansminister forventer først, at FDI- aktiviteten når niveauet før krisen i 2013.

Figur 6. Direkte udenlandske investeringer (FDI)

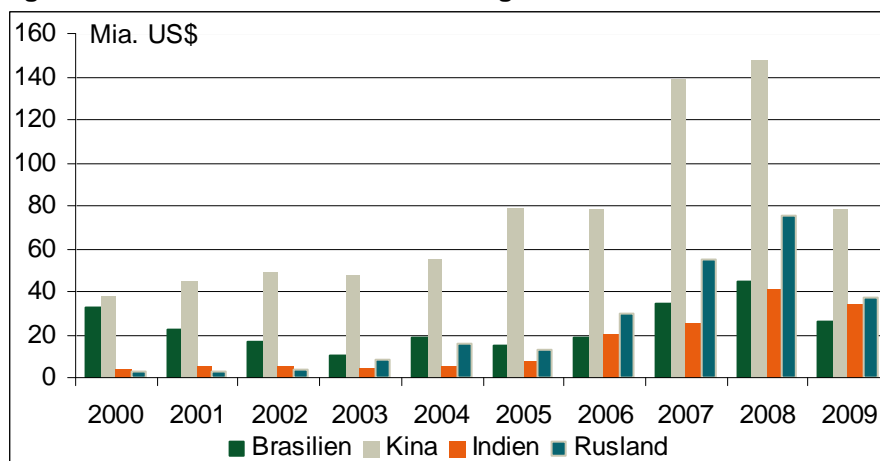
Kilde: Verdensbanken

Figur 7. Direkte udenlandske investeringer i landbrugssektoren

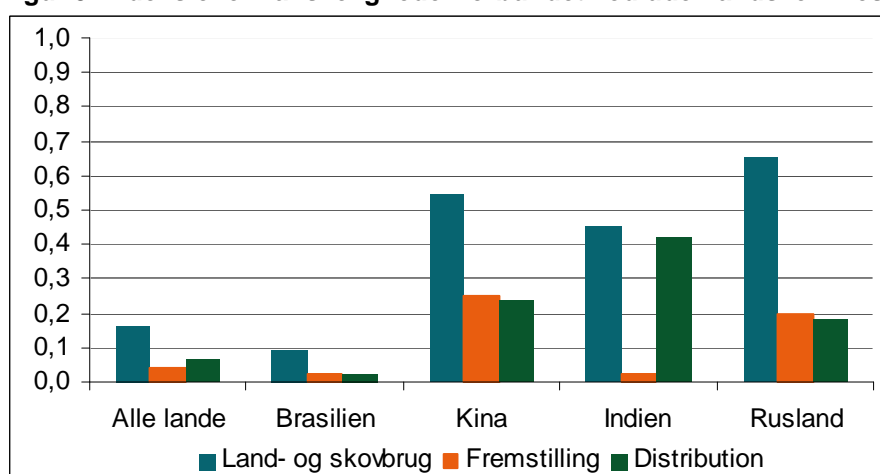
Kilde: Rosstat

Figur 8. Direkte udenlandske investeringer i BRIK

Kilde: Verdensbanken

Figur 9. Indeks over vanskeligheder forbundet ved udenlandske investeringer

Kilde: OECD

OECD's indeks for graden af restriktioner forbundet med direkte udenlandske investeringer er en god rettesnor i vurderingen af et givent markeds rammevilkår, når det angår direkte investeringer fra udlandet. Det inddrager faktorer, som kan være begrænsende i forhold til markedsadgang for udenlandske investorer, opnåelse af udenlandsk ejerskab af nationale virksomheder samt restriktioner af operationel art. I Ruslands tilfælde ses, at restriktionsniveauet generelt er højere end i de øvrige BRIK-lande – især i forhold til landbrug, selvom man på mange fronter er afhængig af udenlandske investeringer for at stimulere fremdrift i sektoren. Dette hænger blandt andet sammen med komplicerede og ufleksible ejerskabsforhold, som er et levn fra Sovjettiden.

WTO

Rusland er den største økonomi og det politisk mest betydningsfulde land, som opererer uden for WTO, og i mange år har det været på tale, at landet skulle blive medlem. I 1992 opnåede Rusland medlemskab af IMF og Verdensbanken, og landet ansøgte om medlemskab af GATT, som senere skulle blive til WTO i 1993. Ruslands rolle som eksportland har været hoveddrivkraften bag interessen for medlemskabet, da et medlemskab af WTO vil kunne bidrage til at integrere landet yderligere i den globale handel og stimulere udenlandske investeringer.

Om end intern modstand også har været en forhindring i forhold til opnåelse af medlemskab, har hovedårsagen til den meget langvarige proces i grove træk været de skærpede krav, som stilles til et land i forbindelse med WTO-medlemskab. Således har Rusland allerede indgået bilaterale aftaler med alle medlemslande, men det har været en langvarig proces at komme så langt, da mange forskelligartede sager gang på gang har sat en kæp i hjulet for Rusland. Det drejer sig om forskellige eksportkrav, landets omgang med intellektuelle rettigheder, men de største diskussionsemner har været landbrugsstøtten samt importkvoterne på kød. I forhold til førstnævnte har Rusland efter mange forhandlinger bøjet sig, og vil derfor i perioden 2013 til 2017 reducere den årlige støtte til landbruget fra 9 mia. US\$ til 4,4 mia. US\$, hvilket vil mindske landets rolle som eksportør og hæve fødevareimporten fra andre lande.

Det russiske fødevareerhverv har hidtil været modstandere af WTO- optagelsen, før man havde sikret en konkurrencedygtig russisk produktion. Den russiske regering er begyndt at lægge øget vægt på behovet for international finansiering af de nødvendige investeringer i især russisk fødevareproduktion.

EU har længe støttet medlemskab til Rusland, da det vil være med til at skabe større transparens i samhandlen. Man har i Rusland officielt meldt ud, at man regner med at opnå medlemskab allerede inden 2012. Danmark har støttet Ruslands optagelse i WTO gennem hele forløbet.

Toldunionen

De tidligere Sovjetstater, Rusland, Kazakstan og Hviderusland, etablerede i 2010 en fælles toldunion for at fremme investeringer og handel landene imellem. Således er toldtarifferne til landene blevet harmoniseret, hvorfor al toldbehandling nu sker ved toldunionens grænser. Unionens toldsatser er fastsat på det russiske niveau, som også tidligere var det højeste af de tre. Inden for grænserne handles der nu frit, hvilket favoriserer produktion og handel inden for unionen.

Olie, gas, kemikalier samt udvundne mineraler og metaller er de produkter, der primært handles med. Med toldunionens stiftelse vil der dog blive implementeret nye, skærpede regler for certifikater og deklarationer på udvalgte produkter, som fødevarer og farmaceutiske produkter, når de skal ind i unionen.

En række produkter - herunder fersk/kølet og frosset kød - er ikke omfattet af varernes frie bevægelighed, hvorfor der stadig eksisterer nationale kødimportkvoter i alle tre medlemslande, om end importsatserne er blevet harmoniseret. Toldprovenuet deler landene imellem sig, hvor Rusland får 88 pct., Kazakstan får 7,3 pct., og Hviderusland får de resterende 4,7 pct. Umiddelbart havde toldunionen søgt om fælles optagelse i WTO, men da dette ville forsinke Ruslands optagelse væsentligt, har Rusland nu fastholdt, at de søger medlemskab alene.

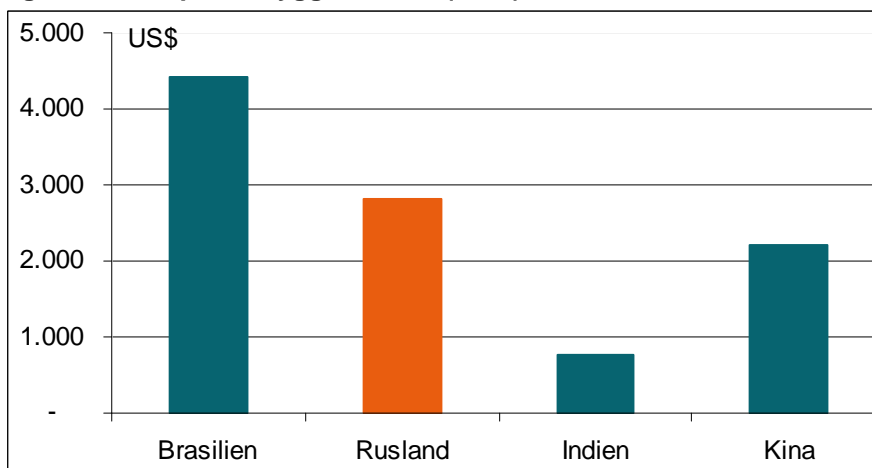
Der er allerede blevet etableret en række overnationale organer med henblik på administrationen af den fælles told- og veterinærpolitik (primært ved Toldunionssekretariatet i Moskva); men det skal fremhæves, at denne toldunion ikke er en "klassisk" toldunion (à la EU) med total fri omsættelighed af alle varer og tjenesteydelser. Fire særligt udvalgte varegrupper (herunder kød) er således blevet betegnet som "strategiske produkter", og de skal følgelig fortsat underkastes national lovgivning; og som følge heraf er der også for 2011 blevet fastlagt rent nationale toldkvoter for de tre lande. Dette betyder i praksis, at lastbiler med kød til Moskva – som eksempelvis får den endelige told- og veterinærbehandling ved den hviderus-

siske grænse (og dermed formelt er frigivet til fri omsætning i hele Toldunionen) – alligevel skal gå videre i transit til den endelige modtager i Rusland.

Forbrug og detailhandel

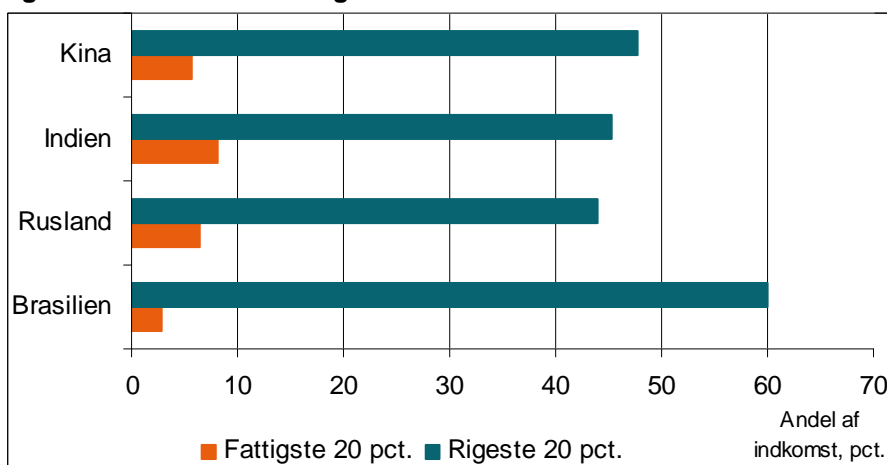
Udviklingen i den russiske økonomi afspejles på de russiske middagsborde. Siden den finansielle krise i 1998 er BNP godt og vel fordoblet, og russerne køber nu markant mere og dyrere mad. I takt med den øgede efterspørgsel er fødevarerudbuddet også forbedret. Udbudsproblemer præger ikke det russiske samfund i dag, og efterspørgslen efter fødevarer stiger overalt i samfundet – ikke blot blandt den økonomiske elite, men lige så meget blandt den voksende middelklasse, som tæller 20 pct. af befolkningen. Dette er også én af årsagerne til, at flere multinationale fødevarer virksomheder som Tesco, Auchan, Nestlé og Danone har investeret massivt i landet i de senere år. Denne tendens forventes at fortsætte i kommende år.

Figur 10. BNP pr. Indbygger i BRIK (2009)

Kilde: Verdensbanken

Figur 11. Indkomstfordeling i BRIK

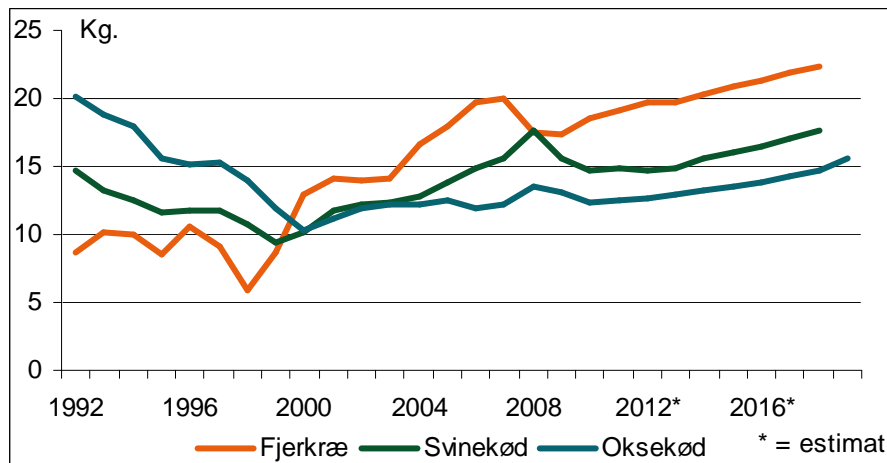

Kilde: Verdensbanken

Russerne putter fortsat mere kød i indkøbsvognen

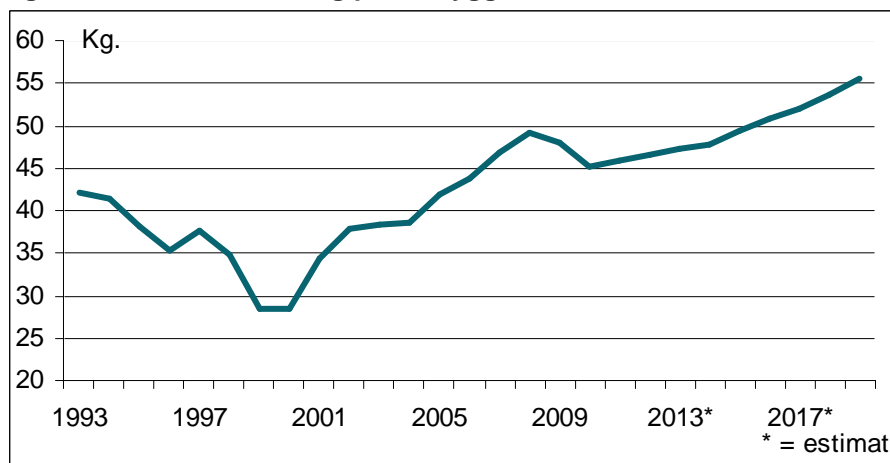
I løbet af sovjettiden var fødevarereproduktionen kunstigt høj som følge af ekstraordinært høje subsidier til fødevarereproducenterne. Derfor var det også naturligt, at forbruget af svinekød og oksekød fra Sovjetunionens sammenbrud frem til 1998 halveredes. I takt med at økonomien er blevet stabiliseret, har man set en solid vækstrate i begge kategorier. Der er dog sket et paradigmeskift således, at fjerkrækød er blevet mere populært. Udviklingen kan ses som et udtryk for, at generelt stigende indtægter skærper efterspørgslen for fødevarer generelt. At fjerkræ er blevet et særligt populært produkt skyldes formodentligt, at prisniveauet er lavere end for andre kødprodukter.

Figur 12. Forbrug af kød pr. indbygger efter type

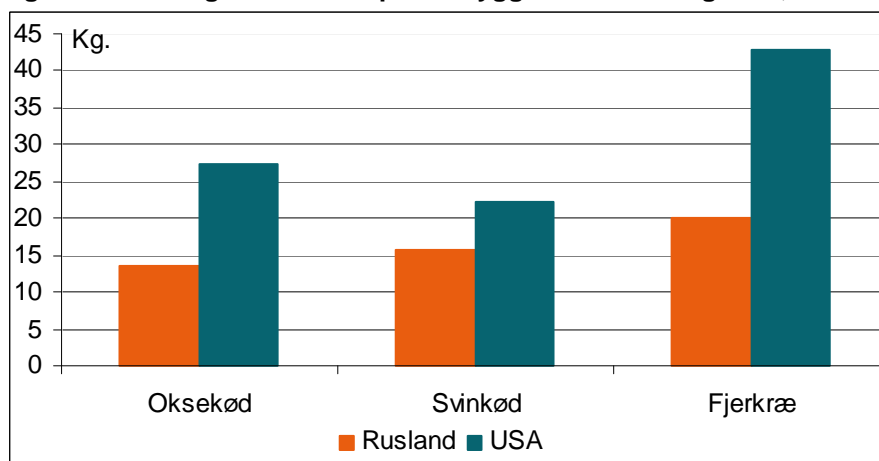
Kilde: OECD

Figur 13. Totale kødforbrug pr. indbygger

Kilde: OECD

Figur 14. Forbrug af kødvarer pr. indbygger i Rusland og USA, 2009

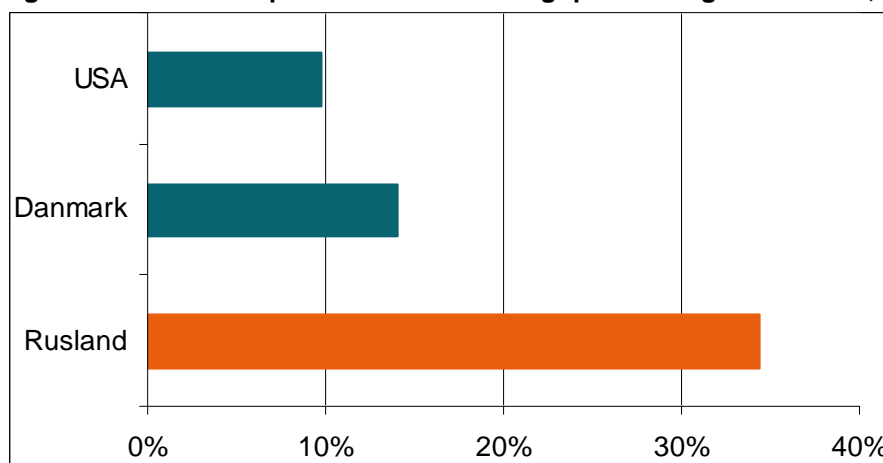
Kilde: OECD

Allerede i 2005 nåede det samlede kødforbrug niveauet fra før den økonomiske krise i 1998. Sammenholdes kødforbruget i 2009 med tilsvarende data fra USA, ses det dog klart, at det russiske forbrug af kød stadigvæk er lavt. Der er endnu plads til vækst i forbruget, hvorfor der forventes fremgang i de kommende år. En tommelfingerregel er, at jo rigere et land er, jo mere kød vil dets befolkning typisk spise.

Fødevarepriserne stiger

Som det kan observeres globalt, stiger fødevarepriserne. Denne udvikling gælder også for Rusland, som i forvejen er plaget af høje inflationsrater. En særlig dårlig hvedehøst i 2010 forårsaget af en lang tørke, spændte ben for regeringens inflationsmål for året på 6-7 pct., og i stedet blev inflationen for året på næsten 9 pct. Ligeledes udmøntede det sig også i, at en typisk indkøbskurv fyldt med russiske varer i 2010 steg med 22,7 pct. til 2.626 rubler. Værst gik det ud over grøntsager, som steg med 67 pct. i 2010. Til sammenligning steg prisen på grøntsager i EU gennemsnitligt med 11,2 pct.

Figur 15. Andel af disponibel indkomst brugt på føde- og drikkevarer, 2008

Note: Tallene er inkl. forbrug på tobak
Kilde: USDA

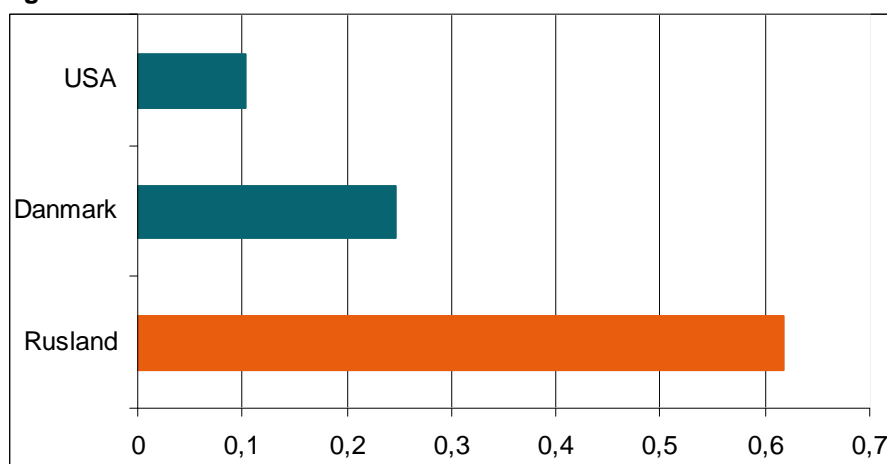
Den typiske russer bruger ca. 34 pct. af sin indkomst på madvarer, hvor danskerne og amerikanerne til sammenligning blot bruger henholdsvis 14 og 10 pct. Derfor vil prisstigninger på fødevarer have relativt større betydning for den russiske forbrugers privatøkonomi.

I et forsøg på at mindske udviklingen har den russiske regering nedlagt midlertidigt eksportforbud af hvede, ligesom "socialt vigtige" fødevarer som kartofler, kål og andre grøntsager forventes at blive pålagt et tidsbegrænset prisloft, såfremt udviklingen fortsætter.

Stort uudnyttet potentiale

Generelt er den russiske forbruger væsentligt mere prisfølsom, når det kommer til indkøb af fødevarer, end forbrugeren i mere udviklede lande. Ved en lønforhøjelse ville russerne eksempelvis bruge en væsentlig større procentandel på fødevarer i forhold til danske eller amerikanske forbrugere. Dette er et tegn på, at russernes velstandsniveau, om end forbedret, endnu ikke er på et niveau med det, som ses i vestlige lande. På den positive side indikerer dette dog, at den velstandsfremgang, som forventes i de kommende år, klart vil afspejles i den russiske fødevarersektor.

Figur 16. Indkomstelasticitet for fødevarer

Note: Indkomstelasticiteten angiver hvor meget fødevarerforbruget vil øges som følge af en indkomstfremgang på 1 pct.
Kilde: USDA

Detailsektoren vokser kraftigt

Som allerede nævnt er russerne i de senere år blevet langt mere købedygtige, og det afspejler sig naturligvis også i udviklingen for detailhandlen, som er vokset kraftigt. Den samlede detailhandel voksede med 32 pct. i perioden 2006 til 2009, hvorimod handlen med dagligvarer voksede med 44 pct. i samme periode. Det vil sige, at væksten i salg af dagligvarer pr. person er vokset med 45 pct., da befolkningstilvæksten er negativ.

Tabel. 1 Detail- og dagligvareforbrug i Rusland

Detailmarkedet	2006	2007	2008	2009	2010*
Totalt detailforbrug (mia. euro)	255	310	382	336	377
Totalt dagligvareforbrug (mia. euro)	116	139	174	166	184
Dagligvareforbrug pr. indbygger (euro)	810	981	1.226	1.175	1.314

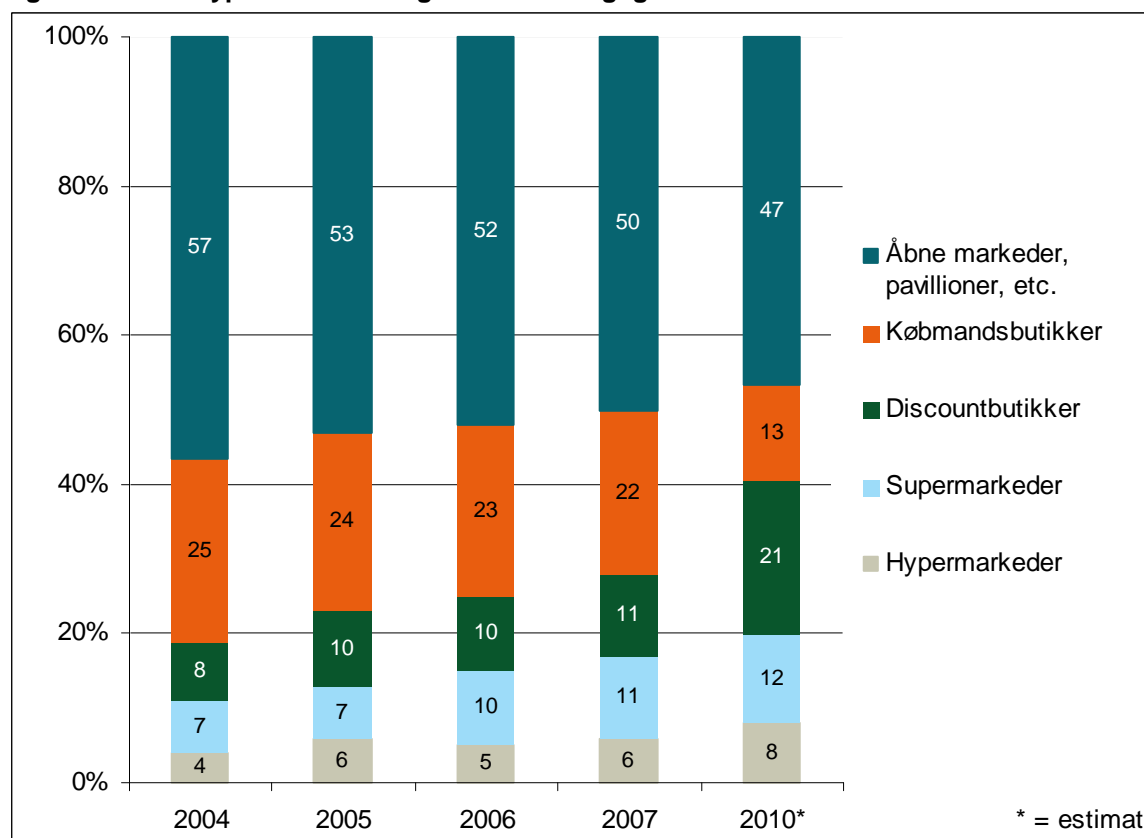
Note: * = estimat
Kilde: IGD Retail Analysis

Russerne ændrer indkøbsvaner

I tråd med at befolkningen bliver mere købedygtig, ændres forbrugernes indkøbsvaner. En stor del af den russiske befolkning har, som i de vestlige lande, fortsat mindre tid til at købe ind, da deres arbejdsliv er begyndt at fylde mere. Deraf kommer behovet for en større grad af bekvemmelighed i hverdagen – at alle indkøb kan foretages i én butik er blot en enkelt faktor, hvilket har givet anledning til introduktion af større og moderne detailbutikker. Hvor butiksmatemater som hyper- og supermarkedernes vækst er mere moderat, vinder discountsektoren for alvor frem. I 2009 blev der åbnet ca. 1.100 nye discountbutikker.

Uorganiserede handelskanaler, som åbne markeder, har dog traditionelt set været den dominerede distributionsform i detaillandskabet, og er det fortsat. I de seneste seks år er omsætningen herfra dog faldet med 10 pct. Momsen i Rusland er på 18 pct., og det favoriserer den sorte handel, og giver de traditionssbundne markeder, samt borgernes egne havebrug, som er overraskende udbredt, en klar fordel sammenholdt med detailhandel, som vi kender den herhjemme.

Figur 17. Butikstypers omsætningsandele af dagligvarehandlen

Kilde: IGD Retail Analysis

Markedet er meget fragmenteret, og ingen kæder har endnu opnået national markedsdækning. De fem største butikskæder udgjorde i 2009 10,5 pct. af den samlede dagligvareomsætning, og de største ti repræsenterede 13 pct. heraf tilsammen. Branchen er dog præget af konkurrence og konsolidering, da potentialet er så stort. X5 opkøbte eksempelvis discountkæden Kopeyka i slutningen af 2010, hvilket styrker førstnævntes position som markedsleder, og øger koncentrationen på markedet som helhed.

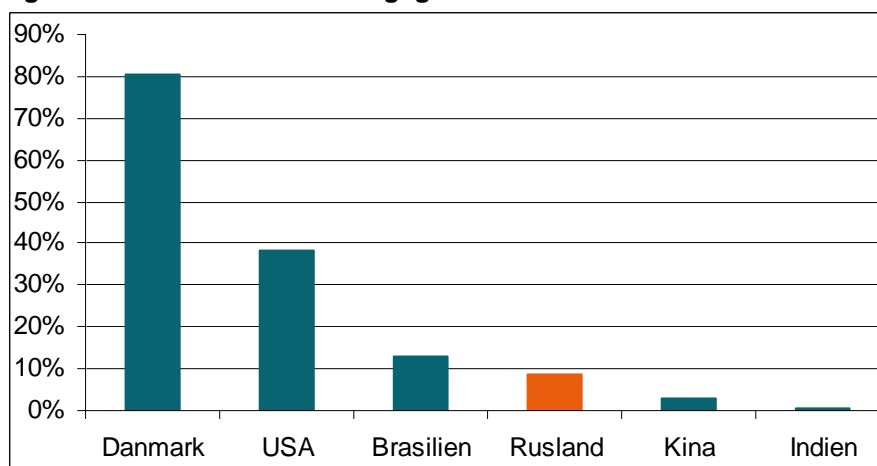
Det generelle niveau for markedskoncentration er dog stadig væsentligt lavere end i de vestlige lande. Samtidig betyder den interne ustabilitet og de mange restriktioner, at Rusland fortsat er et svært land at operere i som virksomhed.

Tabel 2. De største dagligvarekæder i Rusland

	Omsætning, mio. rubler	Markedsandel, pct.	Antal butikker
X5	366.777	5,0	1923
Magnit	165.999	2,3	3197
Auchan	109.573	1,5	64
Kopeyka	65.762	0,9	659
Dixy	60.685	0,8	638
Lenta	55.600	0,8	35
Victoria	50.111	0,7	254
Sedmoy Continent	40.281	0,5	143
Okey	40.171	0,5	47
Real (Metro Group)	15.036	0,2	15

Kilde: IGD Retail Analysis

Figur 18. Koncentrationen i dagligvarebutikkerne - De tre største kæders andel af markedet.

Kilde: IGD Retail Analysis

På trods af vanskeligheder er der mange nationale og internationale detailvirksomheder, der forsøger at entrere på det russiske marked på grund af de store potentielle afsætningsmuligheder. Udenlandske kæder som Metro, Auchan og Spar har som pionerer på det russiske marked været til stede siden 2000. Andre er kommet til for senere at forlade markedet igen. Carrefour opererede i 2009 på det russiske marked i blot fire måneder, inden de valgte at nedlægge alle aktiviteter. Amerikanske Wal-Mart har siden 2002 forsøgt at trænge ind på markedet ved hjælp af en opkøbsstrategi dog uden held. I disse tilfælde er der sandsynligvis flere faktorer, der spiller ind. F. eks. det utilregnelige politiske klima og den besværlige lovgivning, der besværliggør en markedsdækning, der er mere end regional.

Polariserede forbrugerpræferencer

Som udgangspunkt er det også langt fra majoriteten af befolkningen, som egentligt har præference for de udenlandske varer, men historikken viser, at dem der har, har foretrukket de butikker, som især promoverer de vestlige brands. De sidste år har dog også budt på vækst i middel- og discountsegmentet, hvor især finanskrisen har været katalysator herfor. Ydermere er private labels blevet introduceret for de

russiske forbrugere. For eksempelvis Auchan udgør private labels et vigtigt led i den overordnede, globale strategi, og på verdensplan udgjorde omsætning af private label-varer 25 pct. i 2009. Til sammenligning udgjorde selv samme andel blot 4,4 pct. i Rusland. Dette skal formentlig ses som et udtryk for, at den moderne detailhandel endnu ikke er fuldt integreret i den typiske russers hverdag, og at det ligeledes vil tage et stykke tid, før forbrugerne finder tillid til de ubrandede varer.

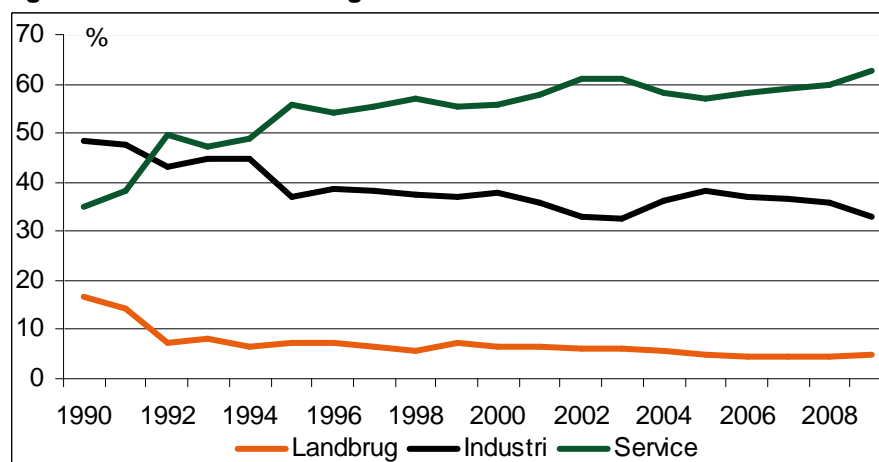
Alt i alt skiller Rusland sig i detailsammenhæng væsentligt ud ved deres fragmenterede marked. Vækst-raterne taler dog for sig selv, og i takt med at markedet modnes, er det sandsynligt, at både uden- og indenlandske supermarkeder og discountbutikker vil få væsentligt større fodfæste i detaillandskabet.

Landbrugs- og fødevarereproduktion i Rusland

Strukturen i landbruget

Ruslands landbrugsareal er på ca. 120 mio. hektar, hvilket er ca. 50 gange større end det danske landbrugsareal. Det er dog kun 7 pct. af det samlede russiske areal, der benyttes til landbrug. Til sammenligning benyttes over 60 pct. af det samlede danske areal af landbruget. Rusland råder desuden over enorme skovarealer, hvor der drives skovdrift. Siden 1990 har landbrugets betydning for den russiske økonomi været faldende. I 2009 bidrog landbrugssektoren med under 5 pct. til den samlede russiske økonomi.

Figur 19. Sektorernes bidrag til BNP

Kilde: Verdensbanken

Efter at al landbrugsjord havde været statsejet siden 1917, startede omfattende privatiseringer efter Sovjetunionens fald, og i 1990 var privatiseringen af det russiske landbrugsareal færdiggjort. Dette medførte en hel ny ejerskabsstruktur samt en ændring i størrelsen af landbrugene. Ved sidste landbrugstælling i 2006 blev 80 pct. af landbrugsarealet ejet af de tidligere statsejede landbrug, der i dag er enten statslige eller private agroholdings, der hovedsagligt står for den kommercielle produktion af fødevarer. Individuelle producenter ejede 15 pct., mens 5 pct. udgjorde et supplement til de enkelte husholdninger. I modsætning til andre lande, der har tilbageført privatejet jord til, har man i Rusland ikke formået at finde et system, der sikrer, at jorden nødvendigvis bliver effektivt anvendt.

De individuelle producenter består af ca. 285.000 familielandbrug, der for de flestes vedkommende er kommet til siden 1990. Næsten 80 pct. af landbrugsarealet under familieejerskab blev ikke dyrket i 2006, hvilket indikerer, at ejerne ikke lever udelukkende af deres landbrug, men har et arbejde ved siden af, eller at jorden bliver dyrket af andre. De enkelt ejede landbrug udgør 5 pct. af landbrugsarealet, og i alt er der ca. 23 mio. af denne type landbrug. I gennemsnit råder de over 0,4 hektar, og 90 pct. af disse bønder producerer kun til eget forbrug.

Overordnet set bliver det russiske landbrugsareal ikke dyrket særligt intensivt. Men der er en ny udvikling på vej inden for brugen og ejerskabsformerne af landbrugsarealet. De såkaldte agroholdings benytter sig i højere grad af lejekontrakter på jord samtidig med, at individuelle bønder sælger deres jord til større selskaber. Derudover er der i kølvandet på den økonomiske krise opstået landbrugsselskaber, som opkøber konkursramte bedrifter for derefter at drive dem videre.

Landbrugspolitik

Murens fald i 1989 førte mere handel med sig, men samtidig blev de russiske producenter eksponeret for skarp konkurrence fra udlandet. For at beskytte og bevare hjemlige arbejdspladser og virksomheder har Rusland ført en forholdsvis protektionistisk handelspolitik, hvilket afspejles i landbrugspolitikken. Det var især det russiske landbrug, som var udsat for den hårde internationale konkurrence, og som følge heraf har den russiske regering gennemført gavnlige markedsordninger, fordelagtige kreditordninger og skærpet importbarriererne.

Størstedelen af landbrugsstøtten til de russiske landbrug er udført ved hjælp af høje toldmure. Især kød og sukkerproducenterne har fordel af beskyttelsen, da importtolden på disse varer er særlig høj. Korn er én af de få fødevarer, hvor Rusland er nettoeksportør. Prisen på korn er lavere på det russiske marked end på verdensmarkedet, hvorfor det er en god forretning at eksportere. På trods af dette er eksporten af korn vanskeliggjort på grund af en dårlig infrastruktur og eksportskatter. Under den globale fødevarekrise i 2008-2009 forbød Rusland endda al eksport af korn for at sikre, at den hjemlige efterspørgsel kunne imødekommes.

Udviklingsplan

De tre vigtigste fokusområder fra regeringens side er forbedring af konkurrenceevnen, udvikling af bl.a. infrastrukturen i landdistrikterne og at skabe et bæredygtigt landbrug. Den russiske regering har vedtaget en udviklingsplan for landbruget til en værdi af 41 mia. US\$, som vil udfolde sig fra 2008 til 2012. Nemmere og hurtigere adgang til kredit ved hjælp af rentesubsidier fra regeringen til de produktioner, som man ønsker fremmet, er et af hovedværktøjerne i udviklingen af landbruget. Regeringen har indført støtteordningerne, således at landmændene kan låne til en favorabel rente og i nogle tilfælde få gældslettergivelse. Der er dog grund til bekymring i tilfælde af uro på de finansielle markeder. På grund af den lave rente, er det blevet mere fordelagtigt for de russiske landmænd at optage lån, og dermed er de blevet mere følsomme overfor eventuelle udsving i deres indtjening eller i renten. Statsejede virksomheder, der foranstalter udlån til landmænd som led i landbrugspolitikken, kan vise sig at være en hindring for kon-

kurrencen i den finansielle sektor. Det er derfor vigtigt, at private finansielle virksomheder også har adgang til dette marked, således at landmændene er sikret de bedst mulige lånevilkår.

Det russiske Landbrugsministerium er i øjeblikket i gang med at udarbejde den kommende "5 års plan", der skal indeholde mål og midler for udviklingen af den russiske fødevareresektor i perioden 2013 - 2017. Planen forventes, i forhold til den nuværende plan, at fokusere ikke bare på primærproduktionen, men også på forarbejdningsindustrien, hvor fokus bør være på teknisk og teknologisk modernisering af produktionen for at reducere omkostninger af de færdige produkter i forbrugermarkedet. Det forventes endvidere, at forskning og uddannelse vil blive prioriteret højere end i den nuværende plan.

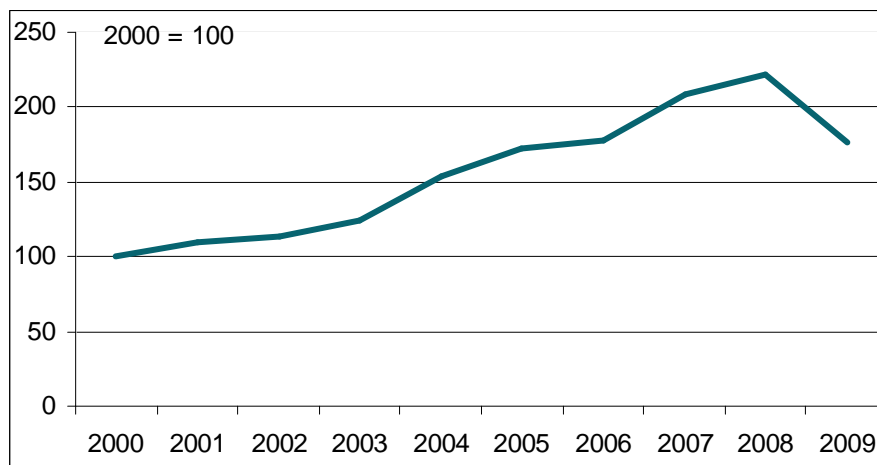
Ruslands handel med fødevarer

Efter Kina er Rusland den næststørste importør af fødevarer. Fra 1997 til 2009 er importen af fødevarer fordoblet. Det er hovedsageligt kød, forarbejdede madvarer, frugt og grøntsager som importeres. Ruslands eksport af fødevarer, primært korn, steg i samme periode langt mindre end importen.

Rusland – verdens næststørste fødevarieimportør

Rusland er verdens næststørste fødevarieimportør. En solid økonomisk vækst siden 2000 har bevirket, at forbruget af fødevarer er steget, og dermed er importen af fødevarer ligeledes øget. Når forbruget af fødevarer stiger, efterspørges der mere af både indenlandske og udenlandske produkter. De russiske fødevarereproducenter får derfor gavn af det øgede forbrug, men samtidig bliver der importeret mere.

Figur 20. Købekraft i Rusland (PPP)

Kilde: Verdensbanken

Købekraften i Rusland blev mere end fordoblet fra 2000 til 2008. Efter den økonomiske krise i 2008, er købekraften faldet støt, men var dog i 2009 175 pct. højere end niveauet i 2000. Købekraften er udtryk for, hvor meget man kan købe for rublen i Rusland. Når købekraften stiger, kan man købe mere for en givet mængde penge. Udviklingen i købekraften viser, at de russiske forbrugere er blevet mere købedygtige og dermed mere velhavende.

Kødproduktion påvirket af skift fra plan- til markedsøkonomi

Skiftet fra planøkonomi til en markedsorienteret økonomi i 1990'erne havde stor effekt på produktionen af kød i Rusland. Det mere liberale marked gjorde sektoren mere udsat over for international konkurrence, og det viste sig, at de russiske kødproducenter havde en ekstrem dårlig konkurrenceevne sammenlignet med udlandet. Samtidig skar regeringen hårdt ned på landbrugsstøtten, og sammen med den øgede internationale konkurrence tvang det mange kødproducenter til at stoppe produktionen. Som konsekvens heraf begyndte produktionen af kød at falde, mens importen af kød steg. En tendens der fortsat ses.

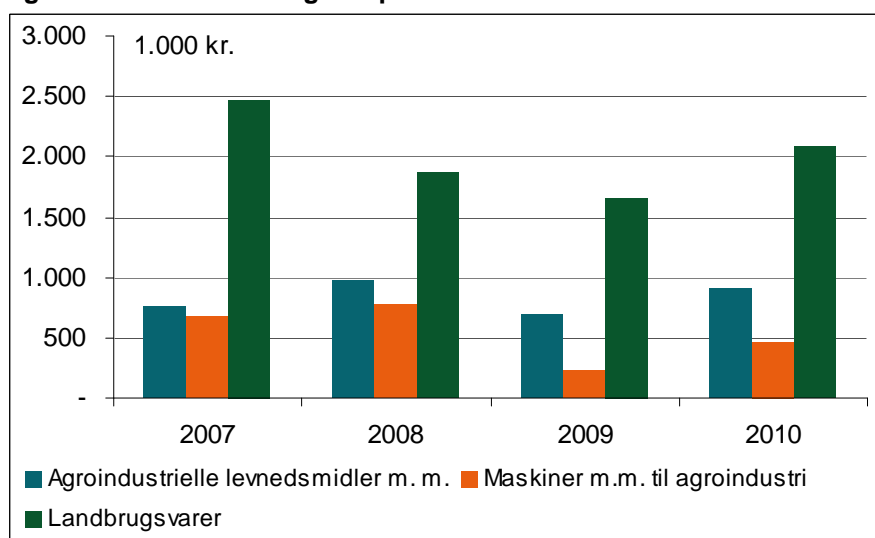
Den kraftige reduktion i produktionen af kød bevirkede, at forbruget af foder i kødproduktionen faldt drastisk. Produktionen af korn og oliefrø faldt ligeledes, mens importen stort set stoppede. Ændringen i det indenlandske forbrug førte rent faktisk til, at Rusland blev nettoeksportør af korn i løbet af 2000, selv om kornproduktionen faldt med 20 pct. i forhold til niveauet før murens fald. Ovenstående er et godt eksempel på, hvordan ændring fra planøkonomi til markedsøkonomi påvirker de indenlandske producenter.

Dansk landbrugs- og agroindustrielle eksport til Rusland

I 2010 eksporterede Danmark samlet for 8,4 milliarder kr. til det russiske marked. De største eksportartikler findes inden for traditionelle danske kompetenceerhverv. Eksempelvis er en tredjedel af eksporten landbrugsvarer og agroindustrielle produkter, og det har dermed medvirket til, at der er overskud på handelsbalancen overfor Rusland.

I 2010 beløb Danmarks eksport af landbrugsvarer og agroindustrielle produkter til Rusland sig til 3,5 mia. kr. Det er en stigning på 900 mio. kr. fra året før, efter at have været aftagende i de senere år. Samhandlen med Rusland er generelt præget af stor volatilitet på grund af handelspolitiske, vækstmæssige, veterinære og valutariske forhold.

Figur 21. Dansk landbrugseksport til Rusland

Anmærkning: Agroindustrielle produkter er maskiner/industri, der knytter sig til landbrugets produktion. Agroindustrielle levnedsmidler kan defineres som forarbejdede produkter (spiselige/ikke spiselige), der er bruges i fødevarerhvervet. Landbrugsvarer er direkte input/output til/fra primærsektoren

Kilde: Eksporthåndbogen 2010

Fersk kød, biprodukter af kød, margarineprodukter og maskiner til anvendelse i næringsmiddelindustrien er de største eksportkategorier fra landbrugs- og fødevarerlyngen. Den seneste finansielle krise har dog influeret på den russiske import, som samlet set tog et dyk på mere end 20 pct., hvilket også afspejles i, at Danmark fik afsat væsentlig færre produkter på det russiske marked. Maskiner mm. til agroindustri var især hårdt ramt, og faldt med mere end 70 pct.

Vidste du at... at Danmark i 2010 var Ruslands tredjestørste leverandør af svinekød?

Handel mellem Rusland og EU

I 1994 underskrev EU og Rusland en partnerskabsaftale, der har udgjort rammen for forhandlinger vedrørende politik og handel. Et af de vigtigste formål med aftalen er at promovere handlen mellem EU og Rusland. Siden 1997, hvor aftalen blev implementeret, har parterne dyrket deres stærke handelsforhold. Handel og investeringer er fortsat stigende, dog med en nedgang i 2008-2009 på grund af den økonomiske krise. I sommeren 2010 indgik de to parter i en ny moderniseringsaftale, som blandt andet har til formål at fremme og forbedre samhandlen og økonomiske forbindelser, samt at bedre mulighederne for investering i væksthæmende sektorer. Der vil desuden i højere grad fokuseres på at fremme betydningen af mindre og mellemstore virksomheder.

EU er Ruslands største handelspartner

EU er Ruslands absolut største handelspartner med en andel på over 50 pct. af Ruslands samlede internationale handel i 2009. Derudover er EU den vigtigste investor i Rusland med en andel på 75 pct. af de samlede udenlandske direkte investeringer.

Faktaboks: Samhandel mellem EU og Rusland

Samlet importerede EU for 115 mia. euro fra Rusland i 2009 eksklusiv importen af service, som beløb sig til 11 mia. euro. Nedenfor ses de fem væsentligste produkter. Tallene viser, hvor meget de enkelte produkter udgør af den totale import i 2009.

Olie	77,4 %
Kemikalier	2,7 %
Jern og stål	2,6 %
Landbrugsvarer	1,8 %
Halvfabrikata	1,6 %

Samlet eksporterede EU for 65 mia. euro til Rusland i 2009, eksklusiv eksport af service, som beløb sig til 18 mia. euro. Nedenfor ses de fem væsentligste produkter. Tallene viser, hvor meget de enkelte produkter udgør af den totale eksport til Rusland.

Maskiner og transportmidler	42,9 %
Kemikalier og kemiske produkter	16,7 %
Bearbejdede varer	9,9 %
Halvfabrikata	8,3 %
Tekstiler	3,6 %

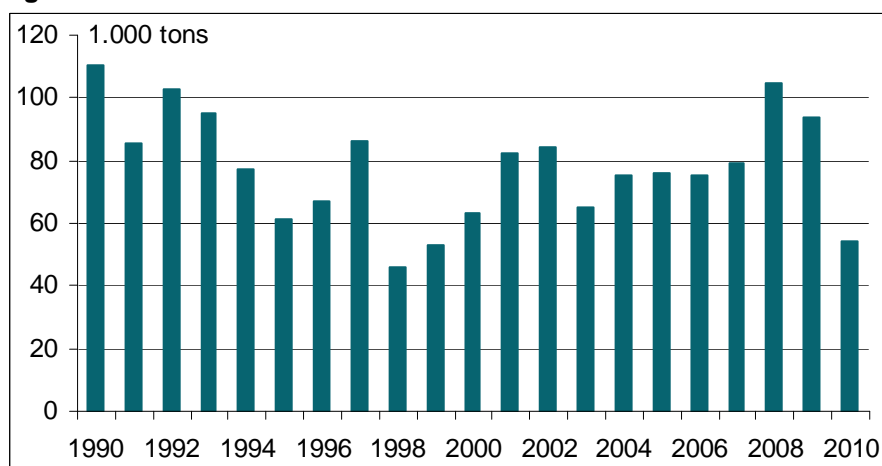
Kilde: Eurostat

Produktion, import og eksport af landbrugsvarer

Korn

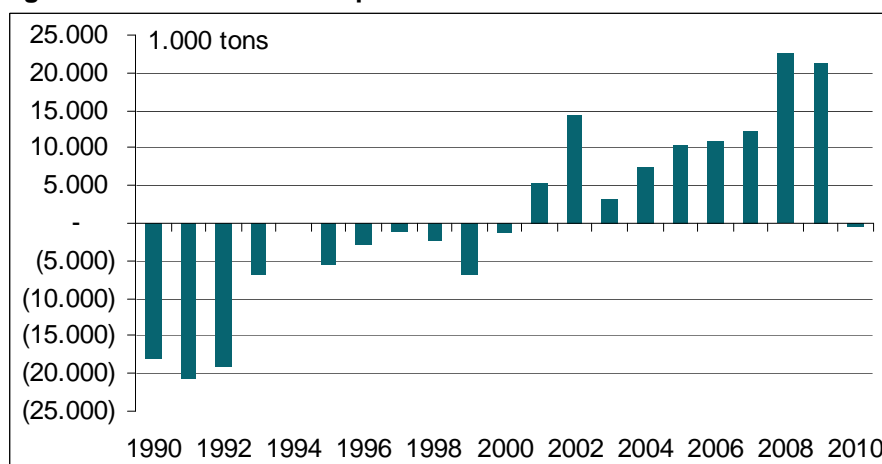
Rusland er blandt de seks største kornproducenter i verden, om end udviklingen i producerede mængder har varieret en del over de sidste 20 år. Landets kornproduktion gennemgik en større krise i 1990'erne efter Sovjetunionens sammenbrud, og nettoeksporten af korn blev først positiv i 2000. Rusland er i dag en væsentlig eksportør af korn, og eksporten udgjorde i 2009 23 pct. af den samlede produktion. I 2010 faldt kornproduktionen til det laveste niveau i 10 år på grund af den historisk dårlige høst i Rusland forårsaget af den værste tørke i 130 år. I alt var der et fald i kornproduktionen på 39 pct. fra 2009 til 2010.

Figur 22. Produktion af korn i Rusland

Kilde: USDA

Figur 23. Ruslands nettoeksport af korn

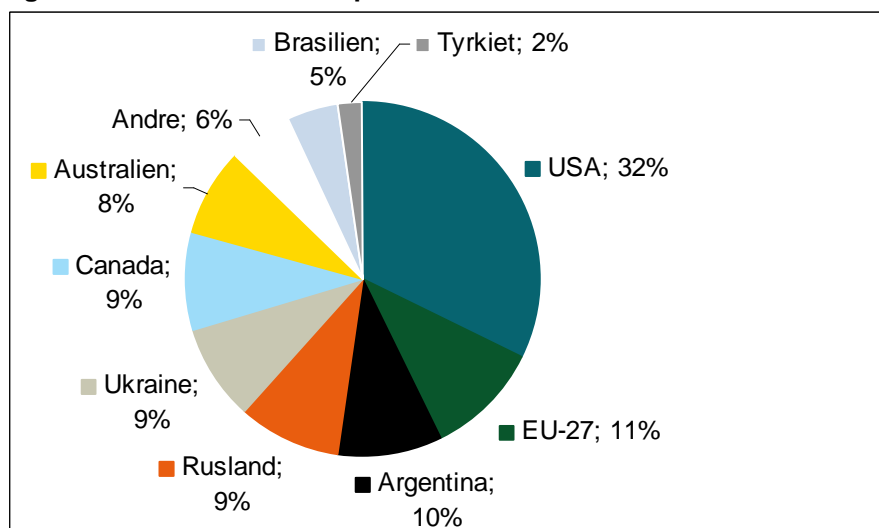

Kilde: USDA

Da Rusland er den fjerdestørste korneksportør i verden, var den voldsomme russiske tørke en af de væsentlige faktorer, til at kornprisen steg i eftersommeren 2010. Ruslands eksport af korn var fra 2009 til 2010 faldet med 99 pct. På verdensplan faldt kornudbuddet med 10 pct. fra 2009 til 2010, hvilket pressede priserne op.

EU og Rusland indgik i efteråret 2010 en aftale om at udfase den russiske eksporttold på visse råvarer, herunder korn, der indtil nu har været belagt med told, hvis man vil have råvaren ud af landet. Tolden blev indført for at dæmpe eksporten og sikre forsyningerne til hjemmemarkedet.

Figur 24. 10 største korneksportører i verden i 2009

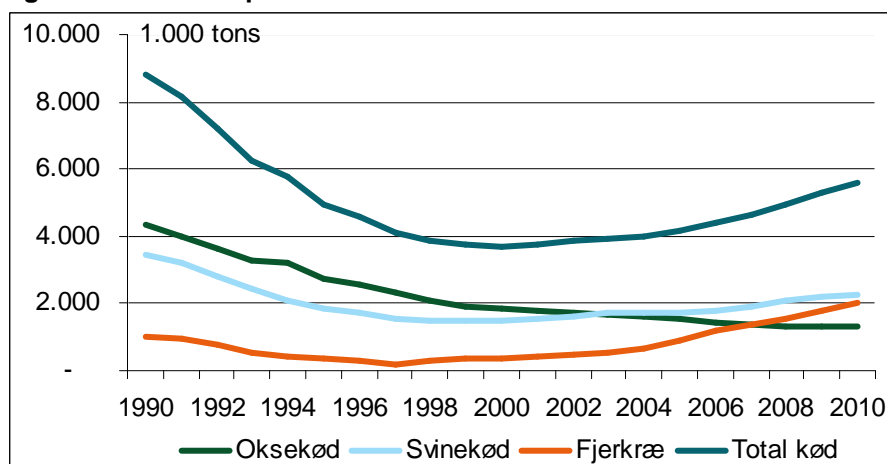
Kilde: USDA

Kødproduktion

Produktionen af kød er faldet drastisk siden 1990. Denne tendens gælder for oksekød, svinekød og fjerkræ. Fra 1990 til 2000 faldt den samlede kødproduktion med næsten 60 pct. Siden 2000 er produktionen af kød dog steget, og over de seneste 10 år er den samlede produktion steget med i alt 42 pct.

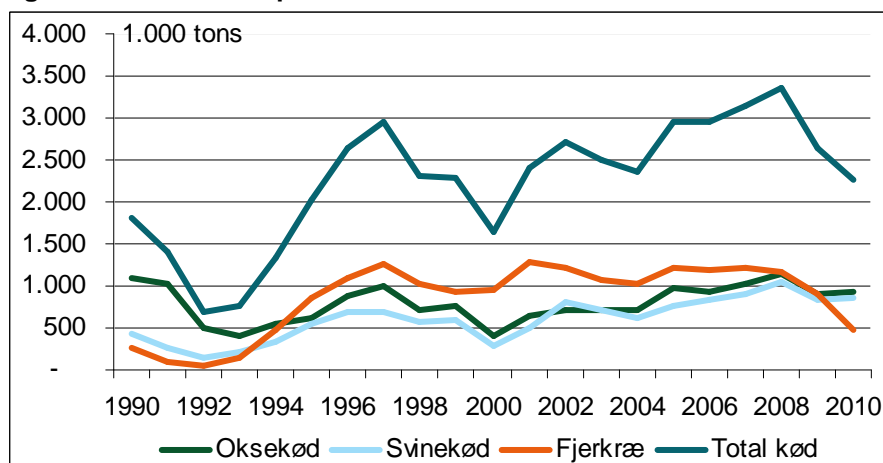
Ruslands import af oksekød, svinekød og fjerkræskød steg fra 1990-2000 i takt med, at den nationale produktion faldt. På trods af den stigende indenlandske produktion siden 2000, er importen fortsat voksende, hvilket skyldes, at det indenlandske forbrug af kød er steget. I perioden 2000-2010 steg importen af kød med 38,3 pct. Der har dog været store udsving.

Figur 25. Ruslands produktion af kød

Kilde: USDA

Figur 26. Ruslands import af kød

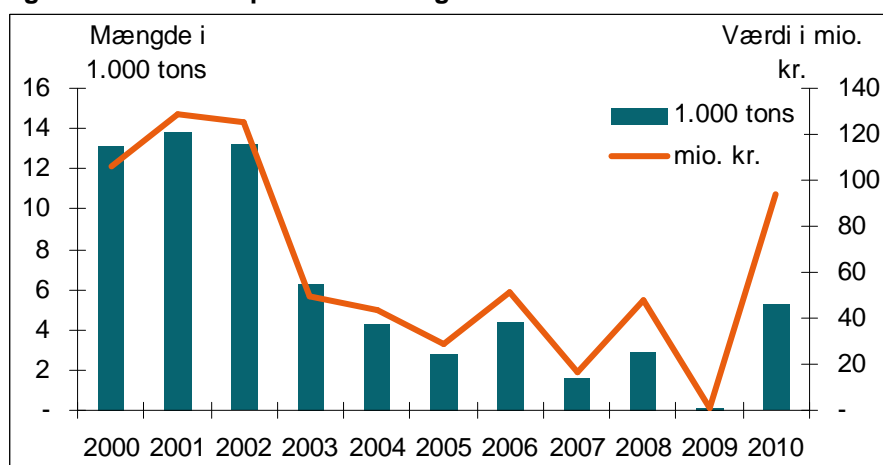

Kilde: USDA

Oksekød

Dansk eksport af okse- og kalvekød har i de seneste år svinget meget. Ruslands samlede import faldt med 22 pct., hvilket kan forklares med finanskrisen. Det gik endnu mere ud over importen fra EU, som faldt med 69 pct. til 16.400 tons. Året efter steg eksporten igen fra EU til 79.000 tons. Faldet i Danmarks eksport var meget større i 2009 end i de andre lande, hvilket skyldes at testalderen for BSE for kvæg til slagtning blev sat op fra 30 til 48 måneder. De veterinære certifikater blev ikke ændret før meget senere, hvilket i praksis gjorde, at man først kunne eksportere dansk kød fra december 2009.

Figur 27. Dansk eksport af okse- og kalvekød

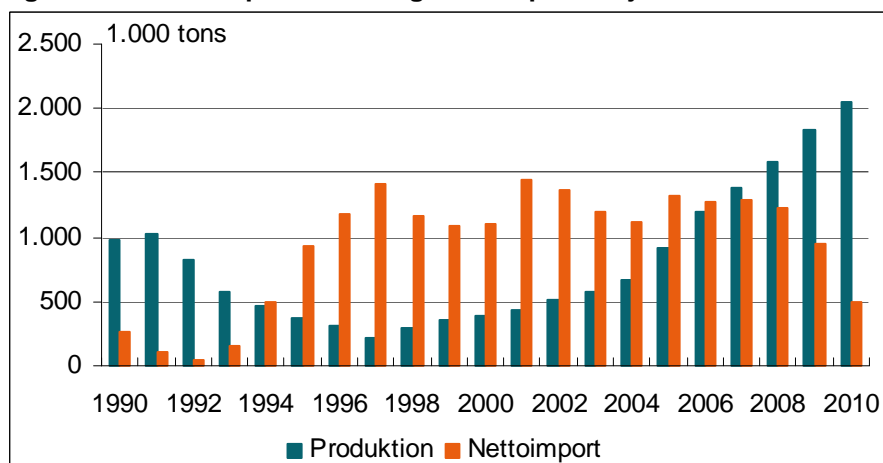

Kilde: Eksport håndbogen 2010

Fjerkræ

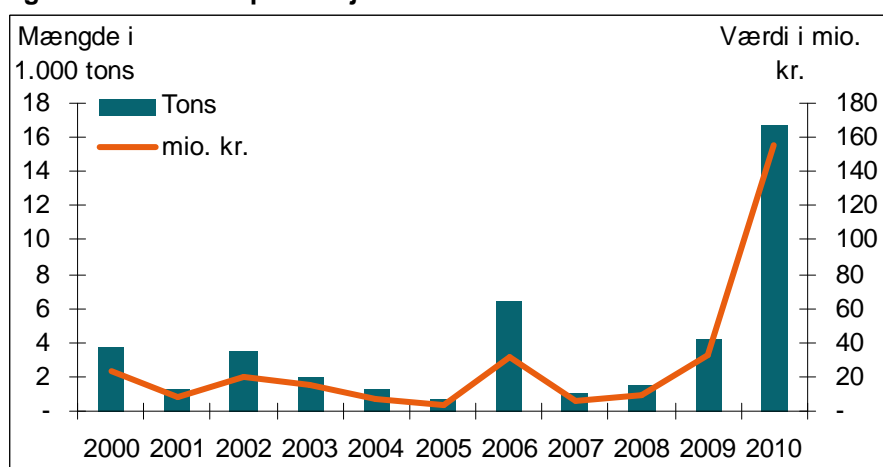
I den russiske kødproduktion må der peges på udviklingen i fjerkræproduktionen fra 1990-2010. Fra 1990 til 1997 faldt produktionen markant, men derefter er produktionen steget fra et niveau i 1997 på 212.000 tons til det højeste niveau i 20 år på 2.045.000 tons i 2010. I takt med at produktionen er vokset, er nettoimporten faldet. Den store produktionsstigning har dog ikke ændret Ruslands rolle som nettoimportør, og det skyldes, at efterspørgslen blandt russiske forbrugere efter kød, og herunder fjerkræ, er vokset markant de senere år.

Figur 28. Ruslands produktion og nettoimport af fjerkræ

Kilde: USDA

Figur 29. Dansk eksport af fjerkræ

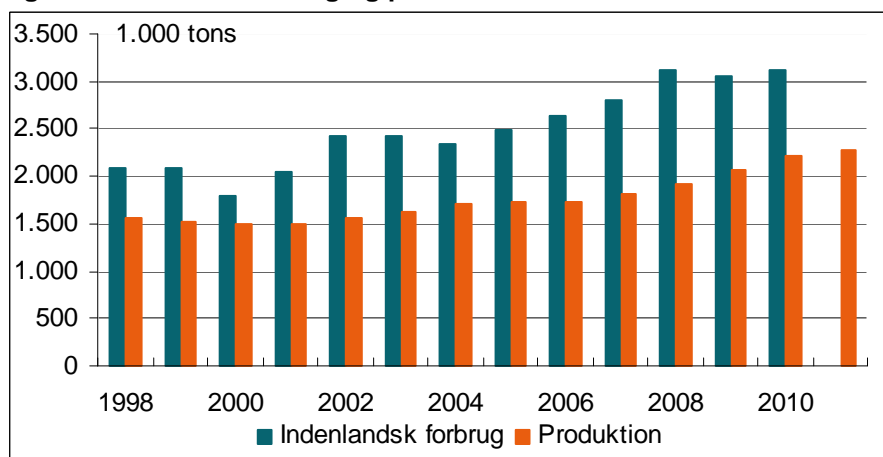

Kilde: Eksporthåndbogen

Svinekød

Svinekødproduktionen er fra 1997 til 2010 steget med 45 pct., men trods denne stigning er produktionen stadig på et meget lavere niveau end den samlede indenlandske efterspørgsel efter svinekød. Rusland er verdens tredjestørste importør af svinekød. Svinekød er den største danske eksportvare til Rusland. Eksport af kød til Rusland er underlagt importkvoter, og fra dansk side søges EU's nuværende kvote bevaret.

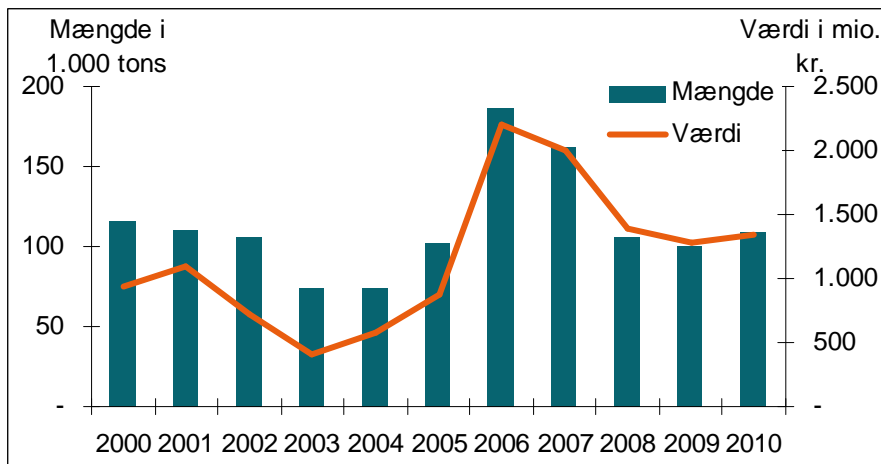
Figur 30. Ruslands forbrug og produktion af svinekød

Kilde: USDA

Danmarks eksport af svinekød til Rusland er steget med 40 pct. fra 1997-2009. I 2009 eksporterede Danmark 97.000 tons svinekød. Tager man biprodukter af kød med, blev eksporten 109.000 tons til Rusland.

Figur 31. Dansk eksport af svinekød

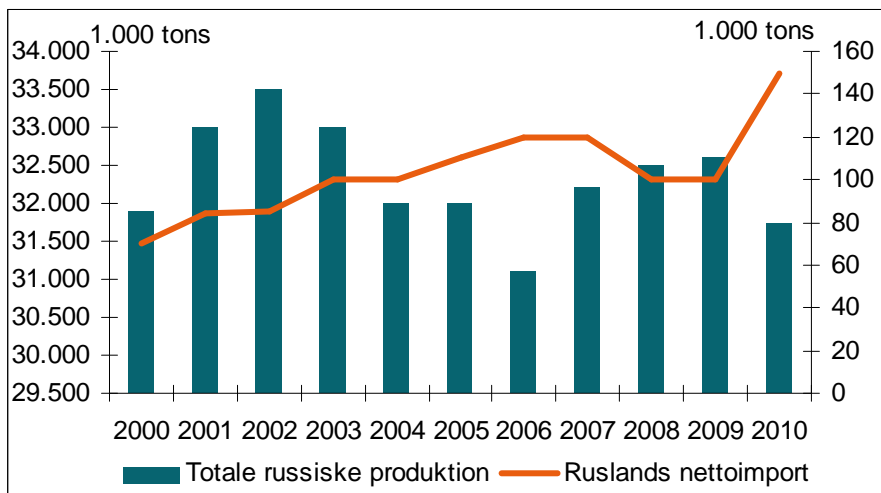

Kilde: Eksporhåndbogen 2010

Mælk

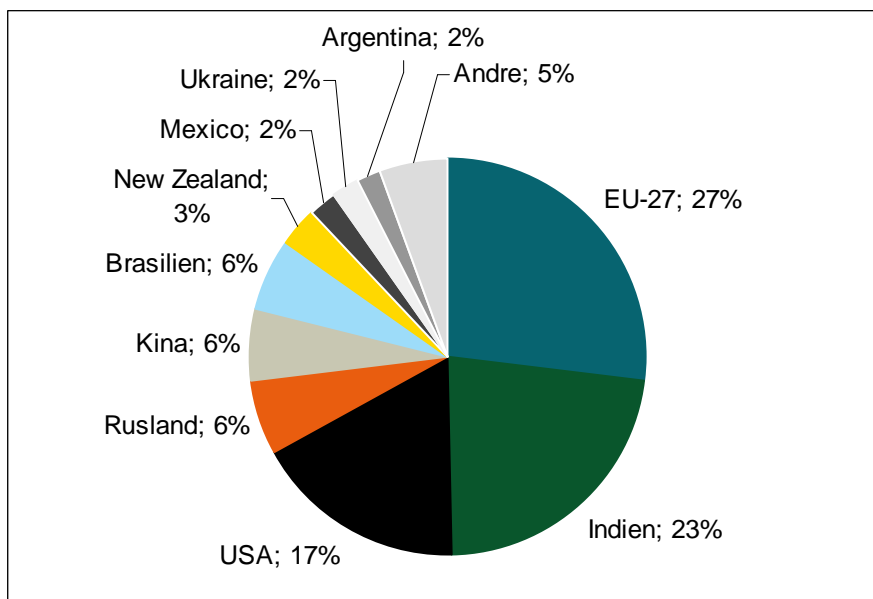
Rusland var en af verdens største importører af mejeriprodukter i 2010, og over de seneste ti år, er importen steget med 114 pct., hvilket vidner om et øget indenlandsk forbrug af mejeriprodukter. Størstedelen af importen kommer fra EU. Andelen af EUs eksport af mælk til Rusland, var i 2010 på 75 pct., dvs. de europæiske eksportører kan mærke en tydelig positiv effekt af stigende russisk efterspørgsel efter konsummælk.

Figur 32. Ruslands produktion og nettoimport af mælk

Kilde: USDA

Figur 33. Verdens 10 største mælkeproducerende lande i 2010

Kilde: USDA

Kartofler

Rusland har en lang tradition for kartoffelproduktion samt brug af kartofler i den daglige kost. Kartofler bliver ofte kaldt for russernes "andet brød", dvs. det er en fast del af en russers kost. Rusland er verdens næststørste kartoffelproducent kun overgået af Kina. Den store produktion har et meget lavt produktudbytte, og det skyldes, at 93 pct. af produktionen fremkommer ved privatejede familiebrug på mindre jordarealer. Kun 5 pct. af produktionen foregår i på produktionssteder, som er støttet af staten, og 2 pct. af produktionen kommer fra private firmaer.

Under Sovjetunionen var produktionsstrukturen en helt anden. Her var kun en tredjedel af den totale produktion privat. Med en privat produktion på 93 pct. er der stor usikkerhed omkring produktionstallene. Produktionstallene kunne meget vel være højere, da udeblivelse af rapportering af privat produktion kan forekomme for at undgå produktionsskatter. I hvert fald kan det konkluderes, at produktiviteten i produktionen er meget lav. Ruslands indenlandske forbrug overstiger produktionen af kartofler, så Rusland importerer i høj grad fra USA, ligesom Danmark også eksporterer kartofler til Rusland. I 2008 eksporterede Danmark for 1,1 mio. kr. I 2010 var eksporten steget til 7,6 mio. kr.

Behov og begrænsninger i Ruslands landbrug og fødevarerindustri

I et internationalt perspektiv er der umiddelbart mange fordele at fremhæve ved Ruslands landbrug og fødevarerindustri – især det enorme uudnyttede jordareal gør potentialet meget stort. Ikke desto mindre står landet over for en lang række udfordringer.

Komplicerede forhold for jordejerskab

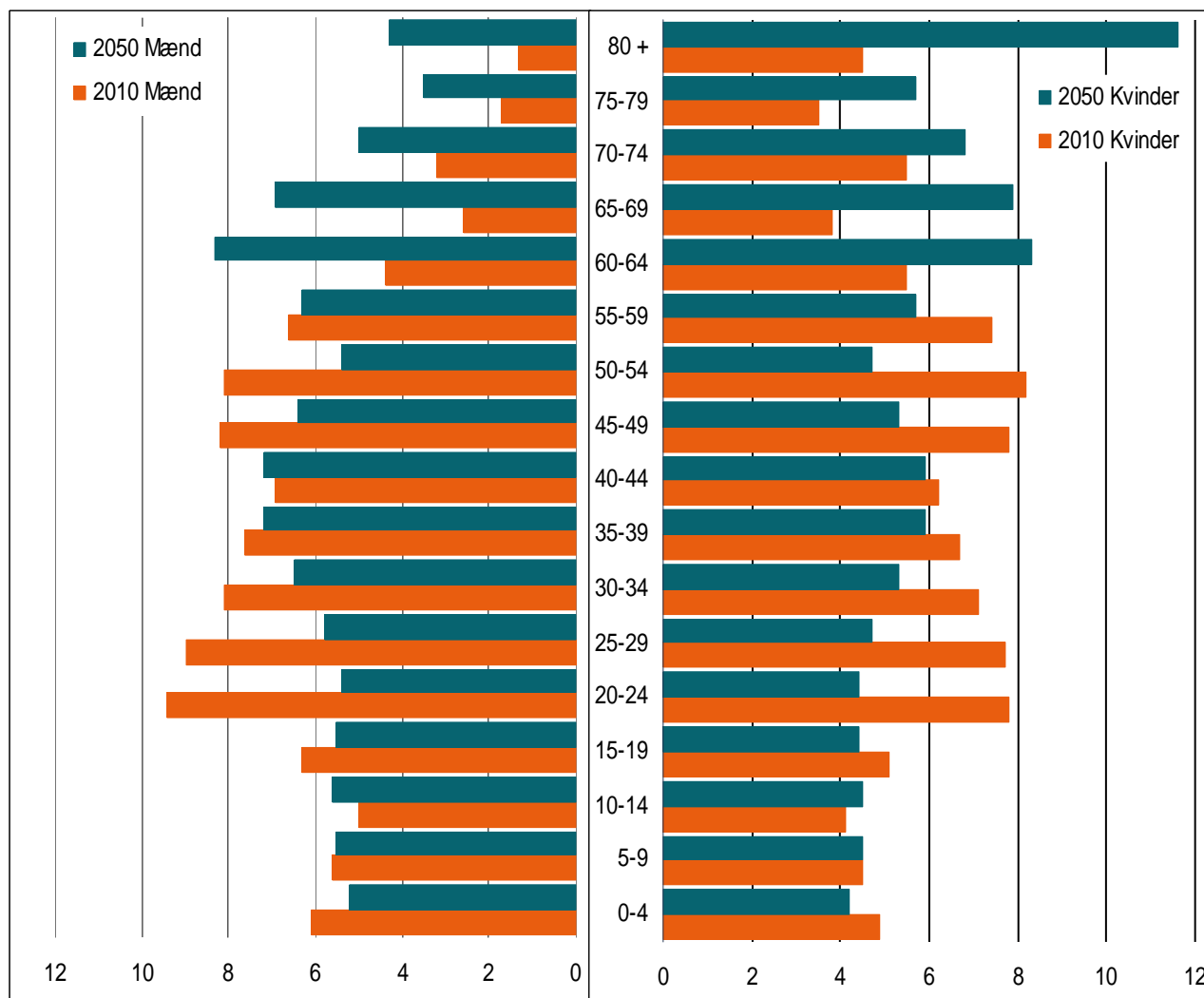
Ruslands landbrugsareal ejes enten af staten, kommunerne eller af private personer. Det er dog muligt at leje landbrugsjord i op til 49 år. Der er en væsentlig begrænsning med hensyn til ejerskab af jord, da det ikke er muligt for udlændinge at eje landbrugsjord. Datterselskaber af udenlandske virksomheder samt selskaber med deltagelse af udenlandske statsborgere, som har en andel af udenlandsk kapital på mere end 50 pct. er også omfattet af forbudet. Datterselskaber på et lavere niveau kan dog købe jord i Rusland.

FN spår, at Ruslands fødevarerproduktion vil stige dramatisk i løbet af det næste årti forudsat, at regeringen er villig til at lave reformer og støtte op om udviklingen i landbruget. Udviklingen kan hjælpes på vej af opførelsen af produktionsanlæg, der producerer i stor skala. Men for at det sker, skal reglerne omkring ejerskab af jord lempes. Opkøb af landbrugsjord er ikke kun besværliggjort af lovgivningen men skyldes ligeledes, at store dele af landbrugsjorden ejes af individuelle bønder. For at konsolidere større arealer af landbrugsjord skal der indgås aftaler med de enkelte ejere, hvilket kan være en tidskrævende og vanskelig proces. Den russiske stat har i visse tilfælde, gennem retssager, inddraget ubenyttede landbrugsarealer og overdraget dem til private eller virksomheder. For at udnytte Ruslands potentiale som producent af landbrugsvarer, er den russiske regering nødsaget til at lave en større jordreform for at muliggøre driften af større landbrugsenheder. Dette vil skabe et bedre investeringsklima, fremme mulighederne for udenlandske investeringer og bidrage til den russiske økonomi som helhed.

Befolkningen formindskes

Et af de større problemer, som Rusland står overfor, er den hastigt mindskende befolkning. Russiske kvinder føder alt for få børn, og de russiske mænd dør alt for tidligt. Ifølge fremskrivninger vil det russiske befolkningsantal falde med mere end 30 millioner i de kommende 40 år, hvilket svarer til en nedgang på 22 pct. Som kompensation for den voksende ældrebyrde er Rusland – efter USA – derfor også den største importør af fremmed arbejdskraft. Dette løser dog ikke den demografiske udfordring alene.

Figur 34. Den demografiske udvikling for Rusland

Kilde: Census Bureau, USAs Handelsministerium

Fertilitetsraten i Rusland er næsten halveret i løbet af de seneste 50 år, og i dag føder den gennemsnitlige russiske kvinde kun 1,45 børn. Det er også et problem, som præsident Medvedev har forståelse for, hvorfor størstedelen af hans årlige tale til den russiske nation i november 2010 omhandlede det faldende befolkningsantal. Her blev det offentliggjort, at par, der får mere end to børn, fremadrettet vil blive belønnet med et kontant beløb, bedre sundhedspleje og gratis jord at bygge på.

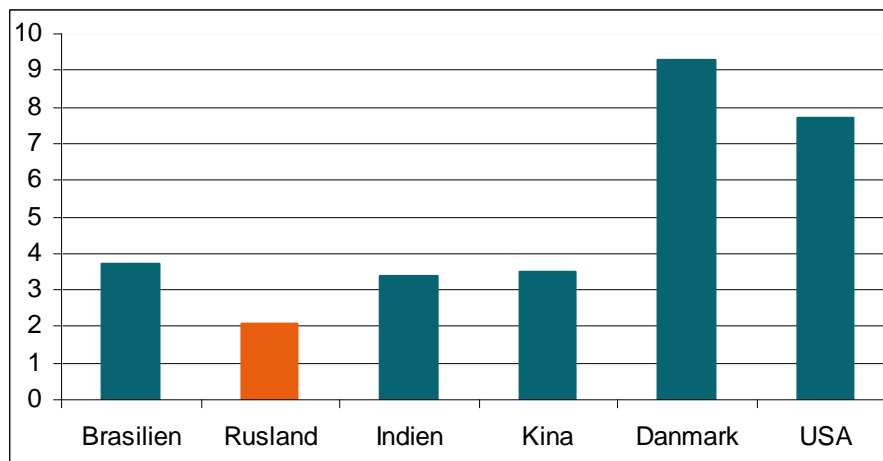
Hvad, der ydermere bidrager til den negative befolkningsvækst, er alkoholisme og den relaterede overdødelighed blandt mænd. Der indtages godt 8 gange så meget spiritus i Rusland, som i Danmark, hvilket også reflekteres i gennemsnitsalderen for den mandlige del af befolkningen, som blot er omkring 60 år. Det anslås, at godt en halv million mennesker hvert år dør af årsager relateret til alkohol.

Dårligt investeringsklima

Det er flere gange blevet fremhævet af større organisationer som OECD, at de generelle betingelser for investeringer i Rusland er dårlige og med til at hæmme landets vækstpotentiale. Det overordnede investeringsklima har manglet robusthed, som følge af høj inflation, svingende vækstrater og valutakurser samt politisk og juridisk ustabilitet. Og så er der naturligvis korrupsionen. Der blev i sommeren 2009 iværksat en anti-korrupsions-kampagne, der et år efter igang sættelsen viste sig at have ingen effekt.

Transparency Internationals indeks rangerer lande efter dets omfang af korruption, hvor de mindst korrupte lande opnår de højeste scorer. Her scorer Rusland blot 2,1, og ligger dermed placeret som nummer 146 ud af 180 lande, hvilket gør Rusland til det mest korrupte land i G20.

Figur 35. Korruptionsbarometer- 10 er bedst

Kilde: Transparency International

Det har også voldt udenlandske virksomheder problemer at skulle indordne sig under de bureaukratiske forhold og navigere i det korruptionsprægede miljø. Godt halvdelen af forretningsdrivende i Rusland anerkender, at korruption er én af de største belastninger for virksomhedsdrift i landet.

Kreditfaciliteter

Optagelse af lån har historisk set været forbundet med forholdsvis høje krav og omkostninger til låntageren, hvilket i høj grad har været med til at hæmme udviklingen i landbrugssektoren. Kreditmarkedet i Rusland er generelt underudviklet. På mange måder er lånoptagelse i landbruget dog blevet et større indsatsområde for den russiske regering, senest på grund af krisen efter tørken i 2010, hvorfor regeringen har implementeret rentesubsidier, så landbrugene fortsat kan låne på trods af en dårlig indtjening for året.

I forhold til udenlandske investorer kan lånoptagelse være associeret med en del problemer. Verdensbankens "doing business"-parametre afspejler, at kreditmarkedet langt fra fungerer optimalt. Blandt årsagerne er, at den russiske lovgivning er forholdsvis dårlig til at beskytte både ind- og udlåner, ligesom der ikke eksisterer noget offentligt kreditregister, hvilket gør det svært for bankerne at finde information om mulige låntagere. Begge dele er faktorer, som ligger en systemisk dæmper på udlånsaktiviteten.

Den ufavorable situation underbygges også i World Economic Forum's årlige udgivelse, World Competitiveness Report, hvor over 15 pct. af respondenterne i 2010 mente, at den besværlige adgang til finansiering er hæmmende for at drive forretning i Rusland. Kun korruption overstiger kreditfaciliteter som barriere for et effektivt marked.

Tilpasning til markedsøkonomi

At Rusland på mange måder er et fragmenteret marked, kommer også til udtryk i den udenlandske handel. Efter Sovjetunionens fald blev der lagt langt større vægt på import af udenlandske varer end på indenlandsk produktion, da rublen dengang var en stærk valuta. Efter krisen i 1998, hvor rublen blev kraftigt devalueret, blev det dog væsentligt dyrere at importere varer, og først herefter begyndte den russiske fødevarersektor for alvor at ekspandere. Krisen var katalysator for en restrukturering af fødevarerindustrien.

Fremtiden byder formentlig på yderligere effektivisering af det russiske marked. Præsident Medvedev har iværksat omfattende privatiseringsplaner, som gør op med de statsmonopoler og oligarker, som Putin i sin tid som præsident har holdt hånden over.

Infrastruktur

Ét af de områder, hvor Rusland har stort behov for investeringer, er infrastruktur. Ifølge The Global Competitiveness Index, udarbejdet af World Economic Forum, er Ruslands generelle infrastruktur rangeret som nr. 125 ud af 139 lande. Mere end halvdelen af det ellers ganske veludviklede jernbanenet i Rusland vil eksempelvis være forældet i 2015, der er generelt stor mangel på togvogne og anvendelsen af de russiske havnes kapacitet er på sit absolutte maksimum. Dette skal kombineres med manglende investeringer i udbygning og vedligeholdelse af infrastrukturen.

Årsagen til, at transportnettet er så presset, er blandt andet, at Sovjetunionen i sin tid havde opdelt de forskellige værdikæders klynger fjernt fra hinanden. Svineproduktionen var således placeret et andet sted end den intensive kornproduktion. Dette blev gjort for at fremme den indbyrdes afhængighed, hvilket infrastrukturen i dag stadigvæk bærer præg af. Således drejer infrastrukturen sig hovedsagligt om de større, beboede områder. En omlægning af infrastrukturen, så den bliver mere orienteret mod en optimal udnyttelse af klyngesynergierne, er således nødvendig, hvis man vil effektivisere produktionen og udnytte kapaciteten optimalt. Den megen transport medfører et højere omkostningsniveau i produktionen, idet transporttiden forlænges.

Den manglende udvikling af infrastrukturen kommer også til udtryk, når man betragter landbrugssektoren. Ifølge den russiske landbrugsminister, Yelena Skrynnik, har landet et estimeret potentiale til at producere op mod 50 pct. mere hvede end det nuværende niveau inden for de næste 10 år. Betingelserne for dette er i høj grad yderligere investeringer i jernbaner, veje og havne.

Afhængighed af gas- og oliesalg

Olie- og gasforekomster samt eksporten heraf er endnu den primære motor i den russiske økonomi. Men det gør Rusland sårbar overfor udviklingen i resten af verden. Den russiske regering planlægger i høj grad statsbudgettet baseret på skatteindtægter fra oliesektoren, hvorfor landet for alvor kom i knibe, da olieprisen i løbet af et halvt år i 2008 faldt fra 147 US\$ til under 40 US\$. Der er ligevægt på statsbudgettet ved en oliepris på 100 US\$ per tønde.

Tabel 3. Olieprisens indflydelse på Ruslands økonomi- konstruerede scenarier

Brent-olie, US\$	105	85	75	50
Real BNP-vækst, pct.	6,2	4,0	3,5	0,0
Betalingsbalancens løbende poster, pct.	5,9	1,1	0,9	-1,2
Balance på offentlige budget, pct.	6,2	0,8	-0,1	-3,2
Inflation (CPI)	14	11	11	10

Kilde: Goldman Sachs

Afhængigheden af naturressourcer er noget, som man er opmærksom på i Rusland. Derfor er der i Rusland, efter norsk eksempel, oprettet en stabiliseringsfond i 2004, hvor overskud fra olie- og gasindtægterne placeres i opgangstider. I dag er fonden opdelt i to fonde. Den vigtigste er en reservefond, hvorfra midlerne kan være med til at stabilisere statsbudgettet, såfremt olieprisen måtte komme under 27 US\$. Den anden er en velfærdsfond, hvor midlerne skal anvendes på indenlandsk udvikling som eksempelvis infrastrukturprojekter.

I tiden efter krisen har Rusland i højere grad efterstræbt en ny identitet som et teknologi-orienteret land. Højkonjunkturen, som sås i starten af årtusindet, medførte højere oliepriser og øget efterspørgsel, som var medvirkende til en klar nedprioritering af investeringer i øget effektivitet og ny teknologi – fordi man ikke var nødsaget til det. Den finansielle krise har derfor også været katalysator i forhold til igangsættelsen af nye økonomiske reformer, der skal sikre bedre rammevilkår for virksomheder i Rusland. På den måde kan man højne markedets attraktivitet, og forhåbentligt være med til at stimulere en udvikling således, at markedet fremadrettet vil drives af effektivitet og innovation i højere grad – og ikke blot naturligt forekommende ressourcer. Som udenlandsk investor er der en række faktorer, der gør det vanskeligt at agere på det russiske marked. Det gælder blandt andet vanskeligheder med sprog, arbejdsform, kulturelle forhold og høje etableringsomkostninger. Udenlandske investeringer har vist sig at være vanskelige, og der er tale om langsigtede investeringer.

Danske muligheder i Rusland

De seneste ti år har landbrugs- og fødevarereksporten samt den agroindustrielle eksport til Rusland udgjort mellem 30 og 40 pct. af den samlede eksport til Rusland. Det danske landbrugs- og fødevarerehverv har således formået at bevare sin meget væsentlige betydning for den russiske udenrigshandel. Som de øvrige BRIK-lande, er det russiske marked kompliceret, og kræver en aktiv og vedvarende bearbejdning for at opretholde og udvide markedsadgangen. På den anden side rummer markedet et betydeligt og voksende potentiale for mange forskellige danske landbrugssektorer. Det voksende potentiale kan bl.a. ses i Ruslands øgede fødevarerimport på 15 pct. fra 2009 til 2010.

Lang tids samarbejde giver muligheder fremover

Allerede i dag er Rusland et stort marked for agroindustriel eksport, da der hvert år omsættes for 16 mia. kr. på markedet. Inddrages det faktum, at den russiske landbrugssektor fortsat er præget af stor polarisering – at flere landbrugsbedrifter bliver bedre til at udnytte stordriftsfordele samtidigt med, at mindre, familieejede landbrug stadig ses hyppigt – vil det uudnyttede potentiale i form af ineffektive landbrug og

udyrkede arealer udfolde sig i den kommende årrække. Potentialet formodes at være væsentligt større end de 16 mia., og med den eksport til Rusland, som Danmark indtil videre har stået for, med blandt andet agroindustrielle produkter, samt svinekød og mejeriprodukter, har dansk landbrugs- og fødevarerhverv fortsat et stort eksportpotentiale i hele den russiske værdikæde inden for fødevarereproduktion.

Dansk effektivitet er i høj kurs i Rusland

Den russiske regering har annonceret planer for omfattende privatiseringer. Dog er staten endnu ikke klar til at opgive kontrollen med nøglevirksomhederne men bliver måske nødt til det i fremtiden. På nuværende tidspunkt agerer staten ikke kun som sælger, men også som køber. Gennem flere år har der været et stærkt politisk pres fra de russiske myndigheder på deres egen privatsektor for at investere i ny teknologi og dermed øge produktiviteten i erhvervslivet. Myndighederne erkender således behovet for import af ny teknologi.

Til at fremme denne politik har den russiske regering ønsket at justere i teksten på de regeringsaftaler, der er indgået med en række lande på bilateral basis såvel som med EU. Disse aftaler benævnes nu "Partnerskab for Modernisering", og udgør en fleksibel ramme til fremme af økonomiske reformer, som skal stimulere økonomisk vækst og til at skabe større effektivitet og konkurrenceevne. I april 2010 blev der indgået en tilsvarende partnerskabsaftale om modernisering mellem Rusland og Danmark. Aftalen skal fremme det teknologiske og økonomiske samarbejde mellem de to lande, og nævner en række sektorer, herunder landbrug og fødevarerindustri, som prioriterede indsatsområder. Der er tale om områder i landbrugssektoren, hvor Danmark er meget effektiv, og hvor den danske sektor ser et stort markedspotentiale i Rusland. Fra russisk side er der især udtrykt ønske om et tættere samarbejde inden for avlsmateriale og teknologi til svineavl, senere også til kvægavl, samt de tilknyttede elementer i værdikæden.

Store mængder af udyrket jord

Et forhold, der gør Rusland attraktiv som landbrugsland, er det store areal af udyrket jord. Det anslås, at 45 mio. ha. står urørt, og priserne er så lave som 1.500 kr. pr. ha. Omkostningerne i forbindelse med etablering af primærproduktion er på niveau med det danske, men niveauet for driftsomkostninger er væsentlig lavere, hvorfor Rusland som landbrugsland objektivt set er attraktivt. Store dele af jorden er meget frugtbar, og har ikke været under plov i mange år, og en stor del er derfor sprunget i skov. Netop dette udyrkede potentiale kan gøre, at Rusland vil kunne få en væsentlig rolle som én stor producent af fødevarereserver, og kunne bidrage til at få det globale fødevarerespuslespil til at gå op i fremtiden. For Danmark er Rusland også umiddelbart et appellerende marked grundet den forholdsvis korte fysiske afstand mellem de to lande. Hvorledes udviklingen vil blive, er dog i høj grad afhængig af, om lovene omhandlede ejerskabsforhold reformeres i de kommende år, og om investorer fortsat skal trækkes med det langsommelige bureaukrati og korruption.

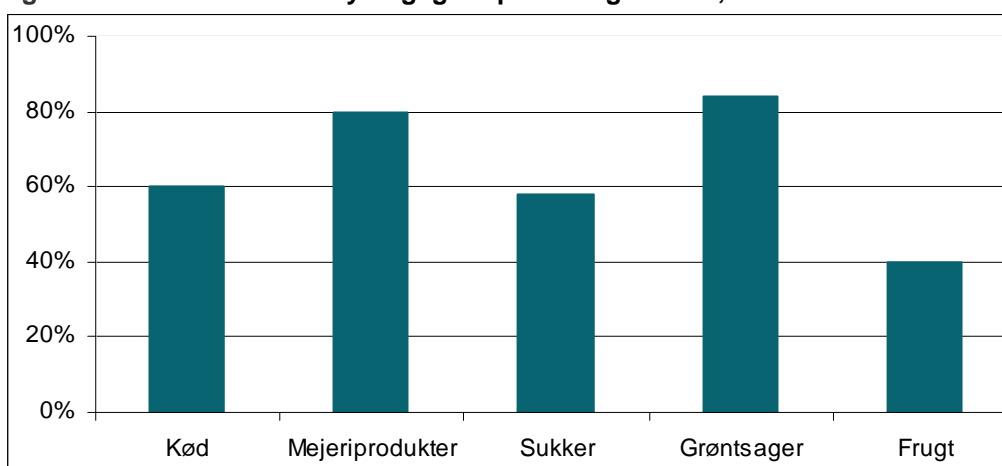
Mål om selvforsyning udvider markedsmuligheder

I januar 2010 underskrev præsident Medvedev en fødevarerikkerhedsdoktrin, der sigter efter at gøre Rusland selvforsynende med fødevarer. Et ambitiøst mål, hvorfor der også er opsat delmål på 85 pct. i forhold til kødprodukter, 90 pct. med hensyn til mælk samt en selvforsyningsgrad på 95 pct. i forhold til

korn allerede gældende fra 2020. I den udstrækning det vil lykkes, er der udsigt til faldende importkvoter, efterhånden som den russiske egenproduktion vokser.

Som det fremgår af figur 37, er der behov for at kødindustrien effektiviserer for at nå målet, da Rusland i dag kun producerer 60 pct. af det totale indenlandske forbrug af kød. Overtager man modernisering af de eksisterende produktionsfaciliteter, som skal gennemføres i samme periode, ligesom det bør indregnes, at den økonomiske udvikling fortsat vil skabe øget efterspørgsel efter fødevarer. I mejerisektoren estimeres det, at der, udover en kapacitetsudvidelse på minimum 20 pct., vil skulle foretages en opdatering af 60 pct. af faciliteterne.

Figur 36. Ruslands selvforsyningsgrad på udvalgte varer, 2010

Kilde: Udenrigsministeriet

At fødevarerhvervet står over for så voldsomme forandringer, vil medføre, at der vil være vækst i efterspørgslen efter teknologier til fødevarerindustrien et godt stykke ind i fremtiden, hvilket åbner yderligere for mange muligheder for danske virksomheder.

På grund af den nye fødevaremålsætning har interessen for landbrug i Rusland aldrig været større end nu. Som tidligere nævnt investeres der netop nu massivt i den russiske landbrugssektor, og behovet for en opdatering er yderst tiltrængt. Udbyttet er i nogle områder kun 25 pct. af, hvad der ses i eksempelvis Vesteuropa – en situation, som ville kunne forbedres markant med en opgradering af både fysisk materiel og tilførsel af ny viden om produktionseffektivisering. Begge dele er noget, som danske virksomheder kan levere.

Store muligheder i den russiske agroindustri

Den danske branche er allerede godt inde på markedet, hvad angår bygning af stalde til fjerkræ og svin. Det er primært de store virksomheder, der er aktive på det russiske marked. Der er muligheder for en bredere skare af virksomheder, fordi markedet åbnes både for store samlede leverancer og enkeltleverancer af udstyr. Dansk agroindustri skal positionere sig stærkt, hvis der skal være salg at hente. Det er et faktum, at den danske agroindustri er leverandør til noget af den mest effektive, miljø- og dyrevenlige landbrugsindustri i verden, og derfor har den potentiale til at spille en tilsvarende rolle i udbygningen af den russiske landbrugssektor.

Udover den nuværende satsning på svine- og fjerkræsektoren ligger der store muligheder i opbygning af kvægbruget samt markmekanisering. Blandt andre potentielle markedsmuligheder kan nævnes samarbejde på kødkvalitet, hvor Danmark kan bidrage til at løfte det russiske niveau. Generelt ligger nogle afsætningsmuligheder i en opfølgning på det veterinære samarbejde.

Veterinære forhold i relation til Rusland

Indenfor veterinære forhold fremhæver russiske myndigheder ofte Danmark som det "gode eksempel", og dette sammenholdt med den gunstige situation for eksporten til Rusland, understøtter de gode dansk-russiske relationer inden for veterinær-området. Fra dansk side bestræbes der på at imødekomme særlige russiske krav. Således er der sat initiativer i gang på antibiotikaområdet (svinekød) og på det mikrobiologiske område (fjerkræ-, okse-, svinekød). Endvidere arbejdes der fra dansk side på at vedligeholde og udvikle det gode dansk-russiske veterinær-samarbejde i form af faglige seminarer, workshops m.v.

Modernisering af detailsektoren

En sektor, hvori markedsstrukturen i disse år for alvor ændres, er detailsektoren. I takt med at forbrugsaktiviteten flytter sig fra åbne markeder og andre uformelle handelskanaler til supermarkeder, discountbutikker og hypermarkeder, vil internationale butikskæder komme til at spille en stadig større rolle. Denne udvikling stiller skærpede krav til aktørerne på markedet samtidig med, at konkurrencen øges. For danske eksportører er professionaliseringen en ubetinget fordel, da de moderne handelskanaler i højere grad byder på spredning i valget af leverandører, ligesom sortimentet er bredere, og der stilles højere krav til fødevarer-sikkerhed og kvalitet. Alt sammen forhold, der kan komme danske eksportører til gode.

Branding kan give status og loyale forbrugere

For den russiske forbruger, er det ofte forbundet med status at købe udenlandske kvalitetsprodukter. Forbrugerne synes således "modtagelige" over for markedsføring og branding. Her har danske virksomheder gode muligheder i kraft af såvel kvalitetsprodukter, som gode erfaringer med markedsføring og branding. Fødevarer, som får opbygget et brand omkring sig, vil uanset omstændighederne blive efterspurgt i kraft af velstandsstigningen. Tilmed er efterspørgslen efter fødevarer med et tilknyttet brand mere stabil.

Kilder

Ambassade i Moskva: *Indberetninger fra statskonsulenten*, 2010 og 2011

Eurostat

Goldman Sachs

IGD Retail Analysis

Landbrug & Fødevarer: *Eksporthåndbogen*, 2010

OECD: *Evaluation of policy developments*, 2007

OECD: *Evaluation of policy developments*, 2009

Rosstat: Database for diverse landbrugsdata

Transparency International

U.S. Census Bureau

USDA: Database for diverse landbrugsdata

Verdensbanken

Analysen er udarbejdet af Landbrug & Fødevarers afd. for Erhvervsøkonomisk Analyse og Statistik i foråret 2011.

Landbrug & Fødevarer

